

ԲԱԳՐ. ՍՏԱՖՖԻ

ՎԻՇՆԱԿԱՆ ԱՆՏԱՌԻ
ՀԵՔՅԱԹՆԵՐԸ

ՀԱՅՏԵՏՀՐԱՏ

891.99

7859

U-22 U Suggs, R.

"Կիտանկան անսանձ
նեղություն" 50.

191.99
22

ԲԱԳՐԱՏ ՍՏԱՅՅԻ

ՍՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

„ՎԻԵՆՆԱԿԱՆ ԱՆՏԱՌԻ
ՀԵՔՅԱԹՆԵՐԸ“

(ՆՈՎԵԼՆԵՐ)

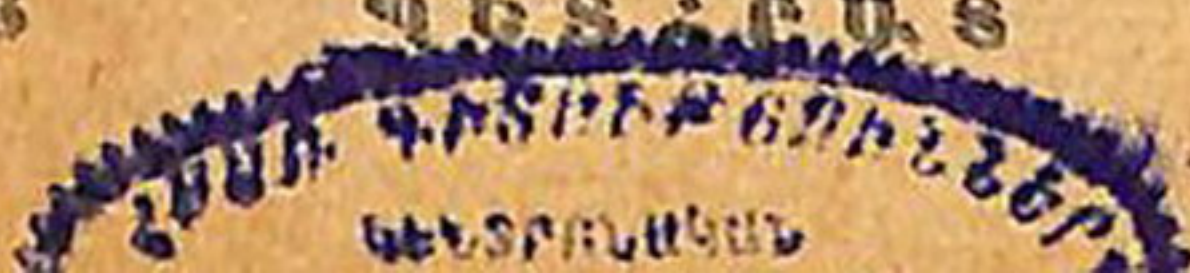
A
T
6061

946

ԳԵՏՈՒԹՅԱՆ

Երևան

Պատ. իմբագիր՝

ՆԱԻՐԻ-ԶԱՐԵԱՆ

Արբագրիչ՝ ՀՐ. ԷՎՈՅԱՆ

«ՎԻՇՆՆԱԿԱՆ ԱՆՏԱՌԻ ՇԵՔՅԱԹՆԵՐԸ»

(Նովել)

Ապուլյո ճեպընթացը Թրիլիսիից Բորժոմ է մեկնում առավոտյան ժամը ութ և քսան րոպեին: Այդ մասին ինձ արդեն հայնտել էին Երեկոյան և ես, տրեւածագից դեռ շատ առաջ շտապում էի կայարան ճեպընթացին հասնելու համար:

Կայարանամերձ հրապարակում ինձ կանգնեցրեց բարձրահասակ, ուղղաձիգ կադմիւսժքով և նիհար, բայց չափազանց արտահայտիչ դեմքով մի զինվորական:

— Ներեցեք երիտասարդ, — ճամպրուկները դեռին դնելով հարցրեց նա, — արդյո՞ք ես ճեպընթացից չեմ ուշացել:

— Իմ կարծիքով չեք ուշացել:

— Սաացեք, ո՞ր ժամին է մեկնում:

- Ժամը ութ և քսան ընդհինիս:
- Երեի դժւք էլ ճեպընթացն եք փնտռում:
- Այո:
- Այն գնալքում գնանք միասին:
- Խնդրեմ, գնանք:

Այսպէս մենք ծանոթացանք: Դատելով նրա ուսադիրների տարբերանշաններէց, նա փոխ-գնդապետ էր, իսկ նրա խօսելու կերթ, հանդարտ ու մտածված ձևը ցույց էր տալիս նրա ծանրաբարո և հաստատուն բնավորութիւնը:

Կառաճատույցում ևս փոխգնդապետից իմացա, որ նրա անունը Լևոն էր, ազգանունը՝ Բարիկյան, որ նա ծնվել է Դիլիջանում, բայց պատանի հասակից հեռացել է հայրենի քաղաքից, սովորել է Երևանում, հետո Սարատովում ու Մոսկովայում, զինվորական կրթութիւն է ստացել և այնուհետև 15 տարի է, ինչ զինվորական ծառայութեան մեջ է:

— Իսկ հիմա որտեղից եք գալիս, — հարցրի ևս նրան:

— Երևանից:

— Երեի ձեր ընտանիքն այնտեղ է՞:

Բարիկյանը կարծես հարցս չլսեց: Նա անու-

բոշ հայացքով հայեց շուրջը և գլխով ուղևորներին
ցույց տալով ասաց.

— Կարծես թե ներս ևն թողնում, գնանք:

Մենք բարձրացանք վագոն և նստեցինք լուսա-
մանուկի առաջ:

Մեր դեմի նստարանին նստեցին տարիքն
առած մի վրացուհի և սիրունատես ու նրբակազմ
մի օրիորդ, որն ինչպես երևում էր տարիքով
կն. ջ աղջիկն էր:

Երիտասարդ աղջիկը ձեռքին երաժշտական
նոտաների մի թղթապատակ ունենալով, որը դրել էր
ծնկներից, իսկ ինքը մտադրադ ու լուռ լուսա-
մանուկից դուրս էր նայում:

Սկզբում մենք բոլորս լուռ էինք, իսկ երբ
ճեպընթացը կայարանից դուրս սուրաց՝ Բարիկ-
յանը մեր տարիքով հարևանսուհու հետ խոսակե-
ցություն սկսեց:

Պարզվեց, որ տիկինը գնում էր Բորժոմի
ջրերում բուժվելու, իսկ նրա դուստրը չցանկանա-
լով մորը մենակ թողնել, ուղեկցում էր նրան:

— Միայն չգիտեմ, թե ինչպես պետք է ա-
նհնր, — անհանգստանում էր տիկինը, — եթե Բոր-
ժոմում դաշնամուր չգտնենք, նախկին լուրջ

դժվարությունների կհանդիպի: Դուք պատկերաց-
նում եք, երկու ամիս աղջիկը ստիպված պետք է
լինի ստեղծերին ձեռք չկացնել, իսկ այդ դիտեք
ինչպիսի վատ հեռանքներ կարող է ունենալ
նրա ընդունակությունների զարգացման համար:
Նա փոքր ինչ լռեց, քնքշանքով լի հայացք դրեց
աղջկա վրա և շարունակեց.

— Բայց ես հույսով եմ, որ մենք անպայման
նրա համար դաշնամուր կգտնենք: Միծաղելի է
հույսիսկ մտածել, որ Բորժոմի նման կուլտուրա-
կան մի վայրում մեղ համար դաշնամուր չգտնվի,
— եզրափակեց տիկինը:

— Իսկ օրիորդը վաղձեց է նվագում, — հարց-
րեց Բարիկյանը:

— Նոր է ընդունվել կոնսերվատորիա, — պա-
տասխանեց տիկինը, — բայց ես ձեզ ասեմ, նա
իր ընդունակություններով ամենքին հիացմունք
է պատճառում: Դուք պետք է լսեք նրա նվագած
սոնատները, վալլսերը, դուք պետք է լսեք, թե
ինչպիսի հրաշք հնչյուններ են հորդում նրա
մատների տակից, երբ նա նվագում է Շոպենի
«Վիեննական անտառի հեքիաթ»-երը՝ վալսը:

Ես նկատեցի, որ տիկնոջ վերջին խոսքի վրա

Լևոն Բարիկյանի դեմքը ցնցվեց և նրա ուրախ տրամադրությունն ըստեապես մթադնեց մռայլությամբ: Սակայն միայն մի ըսպե: Նա արագորեն տիրեց իրեն և այս անգամ խոսակցությունսկսեց երիտասարդ աղջկա հետ:

— Նա միայն կարող եմ հիանալ ձեր հաջողություններով, — ասաց նա:

— Շնորհակալ եմ, — ըստեապես շիկնելով ասաց աղջիկը, — սակայն մայրս չափազանցում է, — ես այնքան էլ վարժ չեմ նվագում:

Նայելով Բարիկյանին, ես ահամա խղճահարությունս զգացի: Նա այնքան ընկճված ու վշտահար էր երևում, որ ինձ թվում էր, թե այդ մարդը լուռ արտասվում էր:

— Դուք հիշեցիք ինչ որ մեկին, — կամացուկ հարցրի ես:

Նա լուռ նայեց ինձ, լռեց մի փոքր և կամացուկ շշնջաց:

— Այո, ես հիշեցի նրան: Այս աղջիկը և երաժշտական այս նուսաներն ինձ նորից հիշեցրին իմ ունեցած կորուստը: Դուք նայեցեք, — նա ցույց տվեց իր կիտելի դատարկ թևը, — ես այս պատերազմում կորցրի աջ թևս, բայց ինձ

Յնացել է ձախը, որը փոխարինում է նաև աշին։
Լավ, թե վատ, բայց փոխարինում է։ Ես կուզե-
նայի կորցնել նաև ոտներս, լավ պրոտեզները
միշտ էլ կարող են ոտների տեղ ծառայել։ Թեև
ես ինձ այժմ քան դժբախտ չգտայի, այնքան չտանջ-
վեի, եթե կորցնեի տեսողությունս, բայց ես
սիրտս եմ կորցրել... ասացեք, կարո՞ղ է մարդն
ապրել աշխարհում առանց սրտի։ Մակայն ինչու
եմ այս մասին խոսում։ Ավելի լավ է ձեզ պատ-
մեմ բոլորը և դուք կհասկանաք, թե որքան փո-
փոխակա՞ն է մարդկային երջանկությունը և որ-
քան դաժան ճակատագիրը։

Լեոն Բարիկյանը սկզբում հայերեն էր խո-
սում, հետո տիկինը խնդրեց, որ նա խոսի առե-
սերեն։ Փոխզնդապետը փոքր ինչ տատանվելով
համաձայնեց։

— Դուք ինձ հարցնում եք, թե միտեղ է իմ
ընտանիքը, — ինձ գիմելով ասաց Բարիկյանը։
Ես ձեզ պետք է ասեմ, — որ ես ընտանիք չե-
նեմ։ Ես ունեի կին և երեք երեխա։ Այժմ նրանք
չկան։ Ես սիրում էի իմ կնոջը, և հիմա էլ ինձ
թվում է, այն բոլորից հետո, ինչ որ կատարվեց,
ոչ ոք չի կարող ապրել իմ սրտում առաջացած

դատարկ ու սառը խոռոչում: Ես պաշտում էի իմ
երեխաներին: Եվ հիմա էլ նրանք միշտ կենդա-
նի են իմ աչքերի առաջ: Ես երջանիկ էի:

Մի ժամանակ իմ կյանքն այնքան ուրախ
ու անհոգ էր, այնքան իմաստալից, այնքան թրթ-
թռուն, որքան այդ վայլալ, որը կոչվում է «Վիեն-
նական անտառի հեքիաթները»: Ինչո՞ւ ես մռայլ-
վեցի, նայելով այդ վայլաի նոտաներին: Որով-
հետև ես ժպտացի եմ այդ վայլաի կենսաթրթիո
հնչյունների տակ: Ե՞րբ էր այդ: Չեմ հիշում: Ինձ
թվում է, թե շատ ժամանակ է անցել այդ օրից:

Ես երիտասարդ էի, անհանգիստ, առողջ ու
գեղեցիկ, ապագայի հույսերով լի:

Ես վերադառնում էի զորանոցից, իմ ճանա-
պարհն անցնում էր քաղաքային այգու միջով:
Ես անցա այն նստարանի մոտով, որի վրա մի
աղջիկ էր նստել: Նրա ձեռքին մի գիրք կար,
բայց նա գիրքը չէր կարդում: Կամ կարդալուց
հոգնել էր և իր երազկոտ հայացքն անտառի հե-
ռուներին հառած նստել էր լուռ ու մտածկոտ:
Ես նայեցի նրան, անցա նրա կողքով, հեռացա
մի քանի քայլ և կանգնեցի: Սիրտս ուժգին բա-

բախում էր: Տարօրինակ բան: Ես պատվեցի ծառադիրով և նորից եկա այն նստարանի մոտ, որտեղ նստած էր աղջիկը: Առանց երկար-բարակ մտածելու, ես նստեցի աղջկա կողքին և փորձեցի խոսել հետը: Սակայն առաջին իսկ խոսքը, որով ես դիմեցի նրան, այնքան հիմար և այնքան անկապ էր, որ աղջիկը դարձացավ:

— Ասացեք, այստեղի խմելու ջուրը սառն է,—հարցրի ես նրան: Նա նայեց ինձ երկար ու փորձող հայացքով և իմ հարցն անպատասխան թողնելով, մեջքը դարձրեց ու շուռ եկավ մյուս կողմը: Առաջին անհաջողություններն ինձ չվհատեցրին: Ես նստածս տեղից վեր կացա և հանգիստ քայլերով գնացի նստեցի նրա դեմը: Նա նորից մեջքով շրջվեց դեպի ինձ: Ես նույնը կրկնեցի առանց շփոթվելու: Այն ժամանակ նա վեր կացավ ու անխոս հեռացավ:

Հետևյալ օրը ես նրան չհանդիպեցի: Չհանդիպեցի նաև մյուս օրը, մի շաբաթ անց ես նրան տեսա թատրոնի դռան առաջ և որպես հին ծանոթի համարձակ մոտեցա նրան:

— Բարև ձեզ:—Ինձ թվաց թե նա էլ ուրախ էր ինձ տեսնելու համար: Իմ բարեին նա պա-

տասխանեց մեղմ ժպիտով և բարձրացանք որեհն:
Այդ թե տվեց ինձ:

— Ձեք ցանկանա ինձ հետ ծանոթանալ, —
հարցրի ես:

— Խնդրեմ, եթե այդ ձեզ հաճելի է: Նա ինձ
մեկնեց իր փոքրիկ ու փամփուլիկ ձեռքը և մենք
ծանոթացանք:

Նրա անունը Անտիա էր: Հիշում եմ, ես
շատ հաճանեցի այդ անունը, և մի քանի հաճո-
յախոսություններ արեցի, որից նա երեխայի
նման կարմրեց: Ես նրան առաջարկեցի մտնել
թատրոն և միասին դիտել ներկայացումը: Հա-
մաձայնվեց:

Ներկայացումից հետո ես նրան տարա մին-
չև անտառի եզրը, որտեղ գտնվում էր նրանց
տունը: Բաժանվելիս մենք պայմանավորվեցինք
մյուս օրը հանդիպել և, հանդիպեցինք: Իրանից
հետո մեր հանդիպումներն արդեն անհադթանա-
րելի պահանջ դարձան: Մենք բարձրանում էինք
անտառ, ժամերով թափառում անտառապատ ձա-
րի երկայնքով: Նրբ մտնում էինք անտառ, թվում
էր, թե անշուշտ ծառերն էլ կենդանանում էին և
թռչունների հետ միասին մեզ դիմավորում հրա-

շալի աշնափսի երգով, որը միայն անտառում
կարող է հյուսվել: Անահիտն էլ իր ձայնն էր
խառնում անտառի բնակիչների զեղզեղանքին:
Առաջին անգամ աշնտեղ ես հրանից լսեցի
Շարատուսի Վիեննական անտառի հեքիաթները՝
Վալլաի եղանակը: Անահիտն աշնալես բնական և
աշնալես կենդանի ձայնով էր պատկերացնում
քնից արթնացող անտառի լուսավալձառառավո-
տը, որ ինձ թվում էր, թե երգում է ոչ միայն
իմ կողքին կանգնած աղջիկը, այլ երգող թռչուն-
ների ամբողջ մի երամ: Այս բանը մենք հետըզ-
հետե սովորեցրան դարձրինք: Հենց որ մտնում
էինք անտառ, Անահիտն սկսում էր Վիեննական
անտառի հեքիաթները և մենք մեղ զգում էինք
երջանկության խելահեղ դիսպոսուցիոսի մեջ:

Մի ամիս հետո ես ամուսնացա Անահիտի
հետ: Այդ կատարվեց աշն քանից հետո, երբ
Անահիտն ավարտեց երաժշտական դպրոցը: Այդ
օրն իմ կյանքի անմոռանալի օրերից մեկն էր:
Ավարտական դասարանի աշակերտներին թույլ
էր տրվել նվագել, կամ երգել, իրենց սիրած
երաժշտական որևէ մի գործ:

Եւր հերթը հասավ Անահիտին, նա վատահ

քայլերով եկավ, նստեց դաշնամուրի առաջ,
սպասեց մի փոքր, մինչև որ դահլիճի ձայները
կլուխն, կրկին անդամ ուղղվեց աթոռի վրա և
այնուհետև դահլիճը լցվեց մարդու ամբողջ էութե-
թյունը խանդավառող վայլալիս հնչյուններով:
Ես նստած էի առաջին կարգում և տեսնում էի,
թե ինչպես նրա նուրբ մատները համարյա թե
չէին կաշում, այլ սահում էին դաշնամուրի ստեղ-
ների վրայով, բայց այդ անշարժ գործիքը հար-
ժես ինքն էլ էր պատվում «Վիեննական անտա-
ռի հեքիաթներին» դյուբախան կենսաթրթռու-
թյան հասնող, իսկ տեղ-տեղ էլ հանդիսավոր
հնչյունների առկա:

Լևոն Բարիկյանն այստեղ խոսքն ընդհատեց,
լուսամուտի առաջ դրված ծխախոտատուփից հա-
նեց մի ծխախոտ և իմ վառած լուցկուց կպցնե-
լով երկար ու աղահորեւն ծուխը ներս քաշեց: Իմ
դեմը նստած պառավ վրացուհին թեքվել էր ա-
ռաջ և սպասող հայացքով դիտում էր փոխդնդա-
պետի դեմքը, իսկ ինչ վերաբերում է նրա երի-
տասարդ աղջկան, ապա այդ պահին նա ամբող-
ջությամբ մոռացել էր իրեն: Նրա սև ու ձգողա-
կան հուժկու ուժի աչքերը սլարդապես բոցկլաում

էին հետաքրքրութեան կայծերով: Նա չհամբերե-
լով, որպեսզի Բարիկյանը ծխի ու շարունակի իր
խոսքը, արագ առաջ թեքվեց և հռչակած շշնջաց.

— Հետո, հետո, որտեղ է հիմա Անահիտը:

— Մենք ամուսնացանք, — ծխի թանձր քու-
լաներն արագորեն սլացող ճեպընթացի լուսա-
մուտից դուրս փչելով, շարունակեց փոխադա-
պեար: — Շուտով ինձ նոր պաշտօնով փոխադրե-
ցին Երևանում կանգնած մի պարամաս: Այդ շատ
ուրախացրեց թե ինձ և թե Անահիտին, որով-
հետև նա հնարավորութեան էջ ստանում իր
երածտական կրթութեանը շարունակելու Երևանի
Պետական Կոնսերվատորիայում: Մենք փոխա-
դրվեցինք Երևան և առանց դժվարութեան նա
ընդունվեց Կոնսերվատորիա: Դժբախտաբար
նրա ուսումը երկար չտևեց: Վեց ամիս հետո ինձ
կանչեցին Մոսկվա, իսկ այնտեղից աշխատան-
քով փոխադրեցին Օդեսա: Մինչ այդ, ինձ արդեն
կապիտանի աստիճան էին տվել: Պետք է խոստո-
վանեմ, որ ստեղծված նոր դրութեանն ինձ չէր
ուրախացնում: Սակայն ես ոչինչ անել չէի կա-
րող: Հրամանը պետք է կատարվեր: Ես վերա-
դարձա Երևան և իմ Օդեսա մեկնելու լուրը

հայտնեցի Անահիտին: Միևնույն ժամանակ ես
նրան բացատրեցի Մոսկվայի ճանապարհին իմ
հղացած նախադիժը՝ մեր հետագա ապրելակեր-
պի մասին: Ես պնդում էի, որ նա մնար Երևա-
նում և շարունակեր իր ուսումը: Նա չհամա-
ձայնվեց:

— Ես կգամ քեզ հետ, — վճռականապես հայ-
տարարեց նա, — Օդեսայումն էլ կոնսերվատորիա
կա, ես ուսումս կշարունակեմ այնտեղ:

Ոչ մի կերպ չկարողացա նրան համոզել: Ոչ
դայրույթով ու սպառնալիքով և ոչ էլ քաղցր
խոսքերով:

Աշնան վերջերին մենք արդեն Օդեսայումն
էինք: Անահիտն ընդունվեց կոնսերվատորիա,
բայց երկու ամիս հետո ստիպված էր հաճա-
խումները դադարեցնել:

Մենք երեխայի էինք սպասում:

Անահիտին, իր պարտավորանքներից չկտրե-
լու համար, ես իմ լեռնայած միջոցներով գնեցի
մի դաշնամուր, որը գերմանական Փիրեայի ար-
տադրութունն էր: Ճիշտ է, երկար ապրիներ գլու-
նըվում էր մի հրեա ընտանիքի ձեռքում, բայց
պահպանվել էր շատ լավ: Կար միայն մի ան-

հարմարություն: Նրա կափարիչի հակառակ կողմում փակցված արծաթի մի փոքրիկ կտորի վրա փորագրված էր դաշնամուրի տիրուհու անունը՝ «Էմմա»: Ինչպես ինձ ասացին, այդ էմման վաղուց արդեն մահացել էր և նրանք ինձանից թույլտվություն խնդրեցին արծաթյա փորագրությունը հանել կափարիչի վրայից: Այդ ժամանակ իմ գլխում մի միտք հղացավ և ես եռանդով ձեռնարկեցի նրա իրագործումը: Ես Օդեսայում գտա մի հայ վարպետ, որը նույն չափի արծաթի վրա փորագրեց «Անահիտ» անունը և փակցրեց կափարիչի վրա քաց մնացած տեղը:

Այսպես ապրում էինք մենք Օդեսայի մեր բնակարանում: Մենք արդեն երկու երեխա ունեինք, երկու սիրունիկ աղջիկ, որոնց չարածնի ազմուկները ամբողջ օրը մեր սենյակները զվարճության մեջ էին պահում: Անահիտն ավարտել էր Կոնսերվատորիան և Օդեսայի Ֆիլհարմոնիայում իր առաջին համերգներն էր տալիս: Մեր ազատ ժամերին մենք նստում էինք դաշնամուրի առաջ և Անահիտն ինձ նվագի դասեր էր տալիս:

Շատ չանցած ես ազատ կերպով կարողացա

հեր նվագել, իսկ հետո ես կարողանում էի նվա-
գել նաև ամենաբարդ ուսմանսները: Ամենամեծ
հաճույքով ես սովորեցի նվագել Իսհան Շարաու-
սի «Վիեննական անտառի հեքիաթները»: Եվ երբ
մեր մտերիմները հավաքվում էին մեզ մոտ դը-
վարճանալու, վայլսն անպայման ես էի նվագում:

Եվ տհա սկսվեց պատերազմը: Մեր զորա-
մասն առաջ շարժվելու հրաման ստացավ: Այդ
օրն ու գիշերը գերմանական սավառնակներն ան-
ընդհատ թռչում էին Օդեսայի վրայով և խլացու-
ցիչ պայթյուններից զղրգում էր քաղաքը: Ամ-
բողջ ժամանակ ես դրադված էի զորամասում:
Միայն վերջին պահին, երբ զորամասը պատ-
րաստ էր շարժվելու, ես մեքենայով եկա տուն,
Անահիտին հրաժեշտ տալու: Ճիշտն ասած, ես
ոչինչ չկարողացա նրան ասել: Սաստիկ հուզմուն-
քը խեղդում էր ինձ և ես կարծեմ ինչ-որ հիմար
բանի պատճառով նույնիսկ բարկացա երեխանե-
րի վրա: Ներքևում մեքենան աղդանշաններ էր
տալիս: Ինձ շտապեցնում էին: Ես լուռ գրկեցի
երեխաներին և համբուրեցի: Ես Անահիտի գլու-
խը սեղմեցի կրծքիս: Նա արտասվում էր: Ձգմով
էր արգյոթ, որ մենք վերջին անգամ ինչ-որ

1909
A 6061

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ԱՆՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

տեսնում: Երևի դգում էր: Ես նույնպես դգում էի:
Ես համարյա համոզված էի, որ նրանց թողնում
եմ ընդմիջա:

Երբ ես արտասուքները կոկորդումս սեղ-
մած, աստիճաններով ներքև էի վազում, վերևում
դաշնամուրի ուրախ հնչյուններ լսեցի: Ես կանգ
առա: Անահիտը Վիեննական անտառի հեքիաթ-
ներն էր նվագում: Սակայն չգիտեմ ինչու, ճա-
կատագրական այդ պահին, վայլսի զվարթ թրթ-
թըռումները իմ ականջին հնչում էին որպես սղո
տխուր մեղեդիներ...

Ես այլևս Օդեսա չվերադարձա: Մեր գորա-
մասը փոխադրվեց ռազմաճակատի կիևի հատ-
վածք և այդ ուղղությամբ էլ մենք նահանջեցինք
մինչև Վորոնեժ: Ես կտրվեցի Օդեսայից: Թե ինչ
է տեղի ունեցել այնտեղ, ինձ հայտնի չէ, կամ
ավելի ճիշտ հայտնի է այն, ինչ բոլորը գիտեն:
Բախտի բերումով, թե՛ չգիտեմ ինչպես, հետա-
դայում ես իմ գորամասով մասնակցեցի Օդեսայի
համար մզվող կոփվներին և քաղաք մտնող առա-
ջիններից մեկն էի: Ես դնացի մեր տունը: Շեն-
քը դատարակ էր, կիսավեր և այրված: Իմ ընտա-
նիքից ոչ մի հետք չկար: Ես շրջեցի ամբողջ քա-

դաքը: Ոչոք ոչինչ չասաց: Մի քանի օր հետո մի-
այն, երբ ես նորից գնացի իմ ապրած տան շուր-
ջը թափառելու, հանդիպեցի մի նիհար ու մի քանի
պառաւի: Նա ճանաչեց ինձ և վզովս փաթաթվե-
լով անվերջ արտասովում էր: Հրաշք բան: Բանից
պարզվեց, որ նա իմ հարեանունին էր: Երբ պա-
տերադմն սկսվեց, նա քսանութ տարեկան էր...

— Որտեղ է Անահիտը, ի՞նչ են եղել երե-
խաները, — հարցրի ես նրան: Նա ոսկրոտ ձեռնե-
րով աչքերը սրբելով շշնջաց կամացուկ:

— Գնանք: — Նա ինձ տարավ մեր բակը, որը
ծածկված էր աղբակույտերով և ջարդված աղյու-
սի կտորներով: Բակի հեռավոր անկյուններից
մեկում նա կանգնեց և գլխով ինձ ցույց տվեց
ցածրիկ մի հողաթումբ:

— Ահա այնտեղ են նրանք, — շշնջաց նա և
հեկեկալով ընկավ հողաթմբի վրա:

Ես լուռ հանեցի գլխարկս և ծունկի իջաւ:
Ամբողջ իմ կյանքում — առաջին անգամ ես այլևս
չէի աշխատում զգալ իմ հեծկլտոցներս...

Լեռն Բարիկյանի ձայնը դողաց: Նա խոսքը
կիսատ թողնելով վերցրեց մի նոր ծխախոտ և
լուռ ծխեց: Նրա գեմը նստած երիտասարդ վրա-

ցունու աչքերը լցվել էին արտասուքի կաթիլներով, իսկ նրա մայրը հազիվ էր զսպում կոկորդում սեղմված հեծկլոտցը:

— Իմ հարեանուհուց ես իմացա ողբերգական այդ ամբողջ պատմութիւնը, — վառված լուցկին վազոնի պատուհանից դուրս նետելով — շարունակեց Բարիկյանը:

— Օգեսան դրավելուց հետո մեր տունն է եկել ռումինական բանակի մի մայոր: Նա Անահիտին շատ է տանջել... հետո գնդակահարել է նրան: Նրեխաները լաց ու կոծ էին բարձրացրել: Նա մոր դիակի վրա գնդակահարել էր նաև երեխաներին: Հետո նա մեր տան ընդերքերը հավաքել, բարձել է ավտոմեքենաներին ու հեռացել: Նրա հեռանալուց հետո իմ հարեանուհին սպանվածների դիակները տարել է բակը և թաղել այն հողաթմբի տակ, որի առաջ ծռնր էի խնդել ես:

Ես հեռացա Օգեսայից: Ինձ նշանակել էին դիվիզիայի հրամանատար և ես իմ դիվիզիայով գնում էի դեպի Ռումինիա: Վրեժի ու բաղձական սխրագործութիւններին մասին ես ձեռ ոչինչ չեմ

պատմի: Իմ վիճակում գտնվող մարդու համար
այդ մասին խոսելն ավելորդ է:

Բուխարեստի շրջանում մղած դաժան մար-
տերից մեկում ես ծանր վերք ստացա, որի պատ-
ճառով հետագայում կտրեցին թևս: Ես վեց ամիս
պառկեցի Բուխարեստի գինվորական հիվանդա-
նոցում, իսկ առողջանալուց հետո ինձ նշանակե-
ցին ռումինական մայրաքաղաքի գինվորական
պարետի տեղակալ:

Այն, ինչ պատմում եմ ձեզ, պատահեց Բու-
խարեստի գրավումից երկու ամիս հետո: Ես ինձ
հետ վերցրած ավտոմատավորների մի ջոկ շրջում
էի քաղաքի փողոցներով՝ հսկելով կարգը:

Ես անցնում էի երեք հարկանի մի տան
առջևով: Տունը փողոցից բաժանված էր փոքրիկ,
բայց գեղեցիկ ձևավորված մի պարտեզով: Տան
վերևի հարկից դաշնամուրի նվագ էր լսվում:
Այդ հետաքրքրեց ինձ: Ես կանգ առա ե լարեցի
լսողությունս: Փողոցում նվագը լսվում էր պար-
զորոշ և իմ աչանջներին հասած հնչյուններից
ես մի պահ ցնցվեցի: Այնտեղ, վերևում նվագում
էին Շտրաուսի «Վիեննական անտառի հեքիաթ-
ները»: Ինձ թվաց թե ես լսում եմ իմ երջանիկ

կյանքի անմոռանալի օրերի ուրախ նվազը և իմ
ամբողջ մարմնով հաճելի մի սարսուռ անցավ:

Ինչպես պատահեց այդ: Ես հիմա դժվարա-
նուժ եմ ասել: Ի՞նչն ինձ տալ մղեց: Հետա-
քըքըքըթյունը, նվազելու ցանկությունը, երա-
ժըշտության դյութիչ հնչյունները, հո՛ւյսը,
ուրախանալու պահանջը, խորը վշտի դիտակցու-
թյունը, թե՛ կարգ պահպանելու անհրաժեշտու-
թյունը: Չգիտեմ: Չեմ կարող ասել: Կարծես թե
այդ ամենն այն ժամանակ հրացուքի նման շո-
ղաց իմ գլխում և ես պարտեղի դուռը հրելով
ներս մտա: Պահակներին ներքևում թողնելով ես
երկու ավտոմատավորի ուղեկցությամբ բարձ-
րացա վերև: Նվազի ձայնը դալիս էր երբորդ
հարկից: Ես դտա ինձ անհրաժեշտ դուռը և թա-
կեցի: Փոքր ինչ հետո մեկը մտնեցավ և քաց
արեց դուռը:

— Դուք էիք նվազում—հարդրի ես:

— Ոչ կինս էր,— իսկույն պատասխանեց նա
և անմիջապես արդարացավ, — գիտե՞ք, նա դաշ-
նակահարուհի է և պատրաստվում է վաղվա հա-
մերգին: Եթե որևէ կերպ խախտել ենք կարգը,
ներեցեք մեզ, խնդրում եմ:

Նա խոսում էր կտրտված ուռսիրենով, անա-
բնդհաս քծնում էր ու ինձ պատիվներ տալիս,
ստորաքարշ մարդու բոլոր հնարամտություննե-
րով: Այնպես որ, անփորձ մարդը խոսելով նրա
հետ, կարող էր մտածել, թե ինքը միանգամայն
պատվով մարդու հետ դուրժ ունի: Սակայն ես,
չգիտեմ ինչու, հենց առաջին հայացքից անբա-
ցատրելի զգվաճաք զգացի դեպի այդ մարդը: Երևի
այդ նրանից էր, որ նա կծկվելով ու խոնարհվե-
լով աշխատում էր իմ աչքից թաքցնել իր անա-
դին ֆիզիոնոմիան:

Նա ինձ տարավ բավական ընդարձակ մի
սրահ, որի խորքում դրված էր դաշնամուրը, իսկ
դաշնամուրի առաջ նստել էր միջին տարիքի, բա-
վական հետաքրքիր դեմքով մի կին: Ինձ տես-
նելուն պես կինը հարգալի ոտքի կանգնեց:

— Խնդրում եմ իմ ներկայությամբ նվազել
այն ինչ քիչ առաջ դուք նվագում էիք — կոշիկ
դիմելով ասացի ես: Նա ինձ չհստակացավ: Նրա
ամուսինն առաջ նետվեց թարգմանելու իմ առա-
ծը: Կինը նստեց և խփելով դաշնամուրի ստեղնե-
րին նվագեց «Վիեննական անտառի հեքիաթնե-
րը»: Ռումինուհին նվագում էր վարժ ու թեթե
թրթռումներով, բայց կարծես, թե այդ նվագը

Ինչ որ մի բանով տարբերվում էր մինչև այդ իմ
լսած նվագներից: Այդ բանը չատ հետաքրքրեց
ինձ և երբ նա վերջացրեց, ես թույլավունջուն
խնդրեցի նվագել նույն նոտաներով:

Ես նստեցի դաշնամուրի առաջ և խփեցի
ստեղներիս: Սակայն նկատելով որ կափարիչը
ծածկված է, ես նվագեցի ընդհատեցի և վեր կենա-
լով բարձրացրի կափարիչը... Ինչ պատահեց ինձ
հետ, անհնար է նկարագրել: Կափարիչի վրա ես
կարդացի «Անահիտ» և թուլացած ընկա աթոռի
վրա: Ես շնչահեղձ էի լինում, ես դողում էի
ամբողջ մարմնով:

Իմ առջև կանգնել էր կնոջս ու երեխանե-
րիս դահիճը...

Ճեպընթացը սուլելով մտավ Բորժոմի կայա-
քանը և կանգ առավ: Լևոն Բարիկյանին մխիթա-
րելու ոչ մի խոսք չգտնելով, ես վեր կացա ծան-
րացած սրտով և նրան ու իմ վրացուհի հարևա-
նուհիներին բարի ցանկություններ մաղթելով,
իջա կառամատույց:

Մառախլապատ ու ամպամած օր էր: Անաս-
տապատ լեռների վրա թափվում էր աշնան անձ-
րևը:

ԻՄ ՀԱՐԱԶԱՏ ԵՐԵՎԱՆԸ

Նվեր Վ. Իկտարիային

Սմեն ինչ կատարվեց անսովոր արագությամբ։ Առավոտ վաղ ճարտարապետ Մարտին Սարինյանը ծանուցադիր ստացավ, իսկ երեկոյան նրա ընկերները հավաքվեցին նրան ռազմաճակատ ճանապարհելու։

Երևանում Մարտին Սարինյանը լավ ընկերներից բացի ոչ ոք չուներ։ Ծնողները ապրում էին հեռու Զանգեզուրում, կապված էին հայրենի հողի հետ և ամեն անգամ, երբ խոսք էր լինում քաղաք փոխադրվելու մասին, վիճում էին, աղմկում, զայրանում և հարցի լուծումը հետաձգում հաջորդ տարվան։ Իսկ նրանց որդին Մարտին Սարինյանը, արդեն ճարտարապետ էր, ուներ ծանոթների ու ընկերների լայն շրջան, քաղաքի կենտրոնում երկու սենյակից բաղկա-

ցած հոր բնակարան էր ստացել, գեղեցիկ էր,
վայելչակազմ ու խոհուն, ուժեղ էր ու թարմ և
ապագայի վրա հայտնի էր անսասան հույսերով:
Սիրում էր Նրեանը, սիրում էր նրա կապույտ
երեկոները, նրա ոսկե աշունը, նրա ծառերը
խշշուն և կարկաշուն ջրերը... Սիրում էր աշնա-
նային երազկոտ երեկոներին ընկերների հետ
բարձա՛ալ Նորքի այգիները և կլան՛ետի թախ-
ժալի հնչունների տակ երազել սպիտակազգեստ
աղջիկների մասին, սիրում էր կյանքը:

Բայց ահա նա գնում էր:

Գնացել էին նրա ընկերներից շատերը, գնում
էր և նա: Ընկերները նրան ճանապարհեցին ա-
ռանց աղմուկի .. Նրանք գինով լի սեղաններ
բաց չարին, կենացներ չխմեցին ու ձառեր չա-
սացին: Նրանք նստեցին նրա հետ, նրա սե՛յա-
կի կիսաթավարում, խոսեցին պատերազմի հետ
կապ չունեցող հարցերի մասին, փորձեցին ան-
տարբեր ձևանալ, ուրախ կատակներ անել... Երբ
հասավ ժամը նրանք ոտքի կանգնեցին: Այն
ժամանակ Սարինյանի պառավ հարևանուհի
Մաքրուհի տատը անաղմուկ բարձրացավ տեղից,
թիստ ու հանդիսավոր լոուի՛ջան մեջ մտնեցավ

երիտասարդին և իր դողդոջուն շրթունքներով
համբուրելով ճակատը ասաց.

— Գնա՛ւ բարով որդի, ուժ ու զորութիւն
իմ ցանկանում քեզ, հաղթանակով տուն դառ-
նա՛ս ու այս սենյակներում ուրախութիւնով քո
հարսանիքը կատարենք:

Մարինյանը արագ հրաժեշտ տվեց նրան ու
բոլոր նրանց, ովքեր կայարան չպետք է գնային,
ճանապարհորդական պարկը կապեց մեջքին, տ-
ռանց որևէ պատճառի անցավ մի սենյակը, դար-
ձավ մյուսը, մի պահ կանգնեց անորոշութեան
մեջ և դուրս եկավ: Միջանցքում իր բնակարա-
նի բանալին նա հանձնեց պառավ հարևանուն:

— Պահպանիր բնակարանս, տատի, վերա-
դարձա՛, էլի կապրեմ աշտեղ, չվերադարձա... Նա
ձեռքը թափահարեց և արագ քայլերով աստի-
ճաններից ներքև իջավ:

Աշնանային խաղաղ երեկո էր: Քամու քրնք-
շորեն թափահարվող թեերը նորքի այգիներից
քաղաքի վրա էին սփռում հասուն մրգերի դու-
րալի բուրմունքը:

Հույսերը հանգցրած մի տրամվայ տագնա-
պալի զանգահարութիւններով թռավ անցավ

Արովյան փողոցը: Մի ավտոմեքենա դիմացի
հինգ հարկանի շենքի առաջ կանգնած ընդհա-
տուճներով աղդանշան էր տալիս:

Քողարկված լույսերով Նրևանը պարուրված
էր մշուշապատ խավարով:

Ջնայած դրան, օդի մեջ լսվում էր նրա
հզոր շնչառությունը, որը վկայում էր մեծ կյան-
քով ապրող քաղաքի գոյության մասին:

Մարտին Սարինյանը փողոցում կանգնելով
ականջ դրեց քաղաքի իրիկնային խուլ աղմուկ-
ներին: Մանով ու հարազատ էին այդ աղմուկ-
ները: Նա մի պահ փակեց աչքերը, ասես ավելի
լավ ապահովելու համար և նրա մտքին հոսող
ժապավենի վրա պարզորոշ գծադրվեց հարազատ
Նրևանը իր կանաչտխիտ պուրակներով ու հո-
յակապ շենքերով, իր լայն ու ազատ պողոտա-
ներով, որոնք ձգվում են ծայրամասից ծայրա-
մաս, դեղձիների բուրուճնավետ այգիներով ու
բարդիների խշշուն ծառաստաններով: Գործա-
րաններից բարձրացող խուլ շոինդը տարածմ
մի օրինակությամբ տարածվում էր հեռավոր
թաղամասերի վրա:

— Աւշանուժ եւք Մարտին, — թեթեակի
կաշեւելով նրա թևին տասց ընկերը:

— Այո, այո, դնանք, — մտքերից սթափե-
լով մրմնջաց Մարինյանը և մեջքին կապած ճա-
նապարհորդական շարկն ուղղելով լայն քայլե-
րով առաջ դնաց: Առժամանակ նրանք քայլում
էին լուռ, ամեն մեկն իր մտքերի հետևից ըն-
կած: Դեմը, աստղազարդ երկնքի կապույտ ֆոնի
վրա գծագրվում էր օպերային թատրոնի վեհա-
շուք կերպարանը: Թվում էր, թե խավարում
կանգնած քարակոփ այդ մոնումենտը իր լուրջ
ու հանդիսավոր հայացքով իշխում էր դեպի հե-
ռուսները ձգված քաղաքի վրա և պահպանում
նրա խաղաղությունը:

Ծառուղու վրա սպիտակ ակացիաների տակ
դրված էր կանաչ մի նստարան: Մարտին Սա-
րինյանը մտադրադ նստեց այդ նստարանին և
իր մտածկոտ հայացքը հառեց օպերային թատ-
րոնի շենքին: Մի մարդ մոտեցավ գլխավոր
մուտքին և կողնյա ծանր դուռը ճոճոցով բաց-
վեց: Մի ակնթարթում էլեկտրական լույսի հրա-
շեկ խուրձը նեղ շերտով փայլատակեց հրապա-
րակի վրա և իսկույն հալվեց խավարի մեջ:

Մարտին Մարինյանը հիշեց, որ այդ օրը օպերային թատրոնում «Ալմաստ»-ի անուշ մեղեդիներն են երգում, հիշեց ու ինքնաբերաբար շոշափեց գրպանները: Երկու օր առաջ նա տոմս էր գնել: Տոմսի փոքրիկ թերթիկը մատների մեջ ձմրտելով նա գցեց նստարանի տակ և վեր կացավ:

— Կան բաներ, որ սիրում ես, բայց չգիտես թե ինչու, — հասնելով Արովյան փողոցի անկյունը լռությունը խզեց Մարինյանը, — ա՛յ, ասե՛նք թե Երևանը: Ինչու եմ սիրում, չգիտեմ, բայց շատ եմ սիրում: Եթե հազար կյանք ունենամ հազարն էլ կտամ Երևանի համար:

— Գիտես ինչո՞ւ ես սիրում, — հարցրեց ընկերը:

Ինչո՞ւ:

— Երևանի ջրին սովոր ես:

— Ձե, այդ չէ, — խսկույն ընդհատեց Մարինյանը:

— Ես ասեմ ինչու, — ձայնեց մյուս ընկերը:

— Ա՛ս:

— Որովհետև Երևանի շատ շենքեր քո նախազգծով են կառուցվել:

— Քո ասածի մեջ ճշմարտութիւն կա, բայց
մեթե իմ սերը այդքան նեղ կարող է լինել:

— Ես գիտեմ ինչու, — խոսակցութեանը
խառնվեց երրորդ ընկերը.

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ ուրիշ ոչ մի քաղաքում դու
Երևանի աղջիկներին նման աղջիկներ չես գտնի:
Բոլորը ծիծաղեցին բարձր ու սրտաբուխ: Երի-
տասարդ տղաների ծիծաղի այդ պոռթկումից
անցորդները տարակուսանքով մի կողմ քաշ-
վեցին:

— Ձէ, չէ, անկեղծորեն եմ ասում, այդ չէ:

— Այն դեպքում դուք ի՞նքդ կասես, Մար-
տին:

— Միթե՞ ես չասացի, որ չգիտեմ, թե ինչու:

— Մի խոսքով անբացատրելի է, — եզրա-
փակեց ընկերներից մեկը: Նրանք արագ անցան
Լենինի հրապարակով: Մարտին Մարտինյանի աչ-
քից չվրիպեց. որ դիմացի տան առաջին հարկի
մի լուսամտուտից լույս էր թափանցել փողոցի
վրա:

— Հարկավոր է զգուշացնել հերթապահ մի-
լիցիոներին, — մտածեց նա և բաժանվելով ըն-
կերներից մոտեցավ միլիցիոներին:

— Սիրելիս, տեսնում ես այն լույսը, հարկավոր է զգուշացնել: Եվ անսպասելիությունից դարձաքած միլիցիոներին երկմտանքի մեջ թողնելով վազեց հասնելու ընկերներին:

Շահումյանի հուշարձանի մոտ նա ջուր խմեց: Փոքրիկ մի տղա քարեր էր շաքրտում ավազանի մեջ: Կամացուկ մոտենալով Սարինյանը ամուր բռնեց երեխայի թևը:

— Ինչու ես անկարգություն անում: Երեխան միանգամից չհասկացավ, թե իրենից ինչ են ուզում:

— Ձրի մեջ քար գցելը անկարգություն է: Երեխայի նայիվ հարցը Սարինյանի ժպիտը շարժեց:

— Փոքրիկ այս ավազանը և այս ջուրը դեղեցկության համար է, իսկ դու քարեր ես շաքրտում: Երեխան դարձյալ չհասկացավ, թե իրենից ինչ են պահանջում:

— Քարը ջրին թնչ կարող է անել, ջարդելու ոչինչ չկա:

— Ավազանն ես կեղտոտում, հիմար, դե շուտ հեռացիր: Սարինյանի դայրացած տոնը երեխային վախեցրեց, նա թևը պոկելով թռչու-

նի թեթևությամբ տնհայտացա՛յ պուրանի թփե-
րի մեջ: Ավազանի ջրերը ծփում էին մեղմ ու
հանդաշտ շուկով: Երկ՛քի հաս ու կենտ աստ-
ղերը երազկոտ հազանքով լողում էին ջրերի
վճիտ սառնության մեջ: Մարտին Սարինյանը
ավազանի ափին կանգնեց մի պահ և հեռացավ
դնաց:

Միկոյանի պողոտայում անց ու դարձ ա-
նողները քիչ էին: Ընկերներից մեկը ուրախ մի
երգ սկսեց, մյուսները ձայնակցեցին: Փողոցով
անցնող մի աղջիկ տհաճությամբ երեսը շրջեց
և ասաց այնքան բարձր, որպեսզի երգողները
լսեին:

— Թիկունքում լեզուները բացվել է... Սա-
րինյան լսեց և կանգ առավ: Ընկերները երգը
դադարեցրին: Աղջիկը, որ մի քանի քայլ հեռա-
ցել էր, անսպասելի լռությունից զարմացած ետ
հայեց: Նա ահով լսեց, որ երիտասարդներից
մեկը իրեն է կանչում:

— Ընկերուհի, աղջիկը, փորձեց հեռանալ
մտածելով, որ հարբածների հետ գործ ունի:

— Ընկերուհի մի ըստե խնդրում եմ: Աղ-
ջիկը կանգ առավ: Նրան մոտեցավ Մարտին
Սարինյանը, իսկ հետո նաև նրա ընկերները:

— Դուք ինձ և իմ ընկերներին վիրավորեցիք: Ձեք բարիհաճի ասել, թե ինչ պատճառով:

— Ձեր հասակի երիտասարդները փողոցներում չեն երգում:

— Ես ուղմանակատ եմ գնում:

— Պահ, հետո ինչ, գնացեք: Մեր հարապատները վաղուց են գնացել, իսկ մենք աղմուկ չենք բարձրացնում... Մինչ Սարինյանը կպատրաստվեր նրան պատասխանելու, աղջիկը կտրուկ շարժումով շուռ եկավ և արագորեն հեռացավ:

— Վրդովված էք,— քրթմնջոց Սարինյանը,— ժողովուրդն այս օրերին միայն լրջության է սովոր:

Կայարանի հրապարակից նա մի անդամ էլ նայեց Երևանին: Սավարում տարածված քաղաքը շնչում էր ամբողջ կրճքով: Լուռ հայացքով նա հրաժեշտ տվեց Երևանին:

2.

Այդ աշնանը երկիրը ծանր օրեր ապրեց:

Բաքու.— Գերբենգ երկաթուղազծի կայարաններից մեկում Մարտին Սարինյանը լսեց հրապարակի անկման լուրը: Գերմանացիները սո-

դաւմ էին դեպի Կովկասյան լեռնաշղթան: Դոնի
ու Հյուսիսային Կովկասի քաղաքներից էվա-
կուցիայի ենթարկված աղղաբնակչությունը
պատասպարան էր ստանում Անդրկովկասի քա-
ղաքներում ու գյուղերում:

Եվ ահա մինչ Մարտին Սարինյանը ռազ-
մաճակատ էր սլանում, նրա հայրենի Երևանում
անսպասելի դեպքեր տեղի ունեցան:

Սարինյանի բնակարանում ժամանակավո-
րապես ապրելու եկավ պրոֆեսոր Երվանդ Լուս-
սինյանի ընտանիքը: Երվանդ Լուսինյանը Կրաս-
նոդարի բժշկական ինստիտուտի պրոֆեսորն էր:
Ինստիտուտը փոխադրվել էր Երևան, իսկ նրա
հետ էլ բոլոր նրանք, ովքեր աշխատում էին
այդ հաստատութայնում:

Այդ օրերին կառավարական օրգանները քա-
ղաքի բնակիչներից խնդրում էին «խտանալ»,
հրաժարվել խաղաղ կյանքով ապրելու որոշ հար-
մարություններից: Եվ Երևանը մտերմորեն
պատասպարում էր աղետի ենթարկված իր հեռա-
վոր եղբայրներին, մայրերին ու քույրերին:

Սարինյանի սենյակները միանգամից դուր
եկան, թե պրոֆեսորին և թե նրա կնոջն ու
աղջկան:

Մենք ոչ մի բանի ձեռք չենք տա, ոչինչ չենք փչացնի, — անընդհատ կրկնում էր պրոֆեսորի կինը, անկիւն Հայկունին, իր վրա զգալով Սարինյանի պառաւ հարեանութի, Մաքրունի տատի անեղ հայացքը:

— Եվ ինչու Դուք համաձայնվեցիք, — դժգոհ կշտամբում էր Մաքրունի տատը, — Լաված բան է, որ լիքը սենյակները ապրելու համար մի ուրիշին հանձնեն: Իսկ դուք գիտե՞ք, թե ո՞վ է այս սենյակների տերը: Նա Մարտին Սարինյանն է, այս բոլոր շենքերը նա ինքն է շինել:

— Տառի, ես հավատացած եմ, որ ձեր այդ երիտասարդ բարեկամը, եթե այստեղ լինելու, նա ինքը մեզ իր մոտ կհրավիրեր, — քնդհատեց Լուսինյանի աղջիկը:

— Եվ ինչո՞ւ պիտի հրավիրել: Առանց ձեզ էլ, նա իրեն վատ չէր դուռն: Նրա համար աղափնյակս, բոլոր աղջիկները պատրաստ էին միմյանց մազերը պոկո՞ւել...

— Նշանակում է հետաքրքիր երիտասարդ է եղել ձեր բարեկամը, եզրափակեց պրոֆեսորը:

— Երևանում, բոլորը մատով էին ցույց տալիս: Շատերը նրա հետ ծանոթանալու համար

դալիս էին ինձ մոտ: Իսկ նա ամենքի հետ էլ ծա-
նոթանում էր, կատակներ էր անում և ամեն-
քին էլ մոռանում էր...

Մի քանի օրվա ընթացքում Մաքրունի տա-
տը նորեկներին նկարագրեց Մարտին Սարին-
յանի ամբողջ կյանքը: Այնպես, որ նրանք թեև
երիտասարդին ամենևին չէին տեսել, բայց նրա
մասին արդեն պարզ պատկերացում ունեին:

Սարինյանի իրերը մեծ սենյակից փոխա-
դրել էին ներսի փոքր սենյակը և խնամքով դա-
սավորել: Լուսինյանների դրագեցրած սենյակում
թողել էին միայն տուալետի սեղանը, որի վերևի
պատը սրտածեղ զարդարված էր երիտասարդի
տարբեր ժամանակի ու տարբեր տեսակի լուսա-
նկարներով:

— Այս տուալետը և այս նկարները նույ-
նությամբ կթողնենք, — հայտարարեց Արփիկը,
պրոֆեսորի աղջիկը, միևնույն ժամանակ հոր
ուշադրությունը հրավերելով երիտասարդի խիստ
դրավիչ դիմագծերի վրա:

— Տեսեք հայրիկ, նկարներում նա հիանա-
լի է: Հետաքրքիր է ինչպիսին է կյանքում:

— Նրանք հաճախ խափուսիկ են լինում, —

Սարինյանի նկարները ուշադիր դիտելուց հետո
անփութորեն նկատեց պրոֆեսորը, — մյ, երբ
երիտասարդը վերադառնա, այն ժամանակ կտես-
նենք... Մերունին Մարտին Սարինյանի մասին
խոսում էր այնպիսի մտերմական եղանակով,
որ թվում էր, թե խոսքը իր վաղեմի բարեկա-
մին է վերաբերվում։

Տիկին Հայկունին խոհանոցում նախաճաշ էր
պատրաստում։ Արփիկը աթոռները մոտեցրեց և
հայր ու աղջիկ նստեցին լուսամուտի տակ։
Դրսում մառախլապատ անհրապույր եղանակ էր։
Քանաքեռի բարձունքներից փչող քամին փո-
ղոցներում փռու ամպեր էր բարձրացնում։ Դի-
մացի պուրակի տերևաթափ ծառերը քամու
խիսա թափահարումից հառաչում էին տխուր ու
միալար, հանաչ մի եղևնի արմատախան աբված
հենվել էր դալար բարդենուն և այժմ էլ այդ-
պես էր մաքառում հողի դեմ։ Կտրված մի եր-
կաթալար տարտամ շվոցով զարնվում էր դեղ-
նաանթի ուռենուն։ Գուրակը ամայի էր։ Նրա
իրա բացվող դպրոցի դուռը մերթընդմեք բաց-
վում էր և ներս թողնում երեխաների փոքրիկ
խմբերին։ Հայր ու աղջիկ լուռ դիտում էին լուռ

սամուտից բացվող տեսարանը: Լարված դիտու-
մից պրոֆեսորի աչքերը հողնեցին: Նա ետ ըն-
կավ աթոռին և սպիտակ թաշկինակը հանե ու
սրբեց ակնոցերը:

— Զարմանալի կերպով ձմեռը ուշանում
է. — խոսեց պրոֆեսորը, — դեկտեմբերին այսպիսի
եղանակ տեսնվում քան է: Իսկ Կրասնոդարում
երևի հիմա կատրյալ փոթորիկ է:

— Այո, իսկական մրրիկ, — մտազբաղ ար-
ձագանքեց Արփիկը: Չմռան մոլուցքը մի կող-
մից, դերմանացիներինը՝ մյուս, մեկը մյուսին
լրացնում են: Նա լռեց մի պահ ուշադիր հա-
յացքով հետևելով փողոցից անցնող մի կնոջ, որը
ընկավ փողեխառն քամու հոսանքի մեջ, երկու
ձեռքով աչքերը թռնած կանգնեց և հանկարծա-
կի թեթև թռիչքով անցավ դիմացի պատի ետևը:

— Հայրիկ, մենք նորից գնալու ենք, — հանա-
կարծ հարցրեց նա:

— Ո՛ւր:

— Հասկանալի է, Կրասնոդար:

— Իսկ դուք ինչպե՞ս եք ուղու՞մ:

— Չգիտեմ: Ճիշտն ասած երևանը ինձ
գուր է գալիս: Նա սիրեցի այս քաղաքը, թեև

պետք է ասեմ, որ նա առանձին մաքրությամբ
չի փայլում: Բայց այդ ոչինչ, ժամանակավոր
երևույթ է: Ինչպես երևում է քաղսովետի նա-
խագահին քիչ են թափահարում: Կարևորը ժո-
ղովուրդն է, իսկ ժողովուրդը ինձ դուր է գալիս:

— Ուրեմն մեռւմ ենք:

— Տեսնենք հայրիկ: Շտապելու պետք չու-
նենք: Ինքը դիմավորական հիվանդանոցում գըլ-
խավոր բժիշկ էք նշանակվել, ես ինժեներ եմ,
մի քանի տեղից ինձ արգեն հրավիրել են...
Աղջկա անորոշ հայտը լուսամուտից սահելով
հասավ պատին, սավերի նման տարածվեց նրա
երկարությամբ և կոնդ առավ Յարինյանի լու-
սանկարներից մեկի վրա:

— Մի խոսքով կապասենք, շտապով ի՞նչ
խոսքն ավարտեց նա և ոտի էլավ:

— Բայց հրասնդատում ես շահեր ունեմ,—
առարկեց հայրը, թեև ինքն էլ պարզորոշ չգի-
տեր, թե որոնք են այդ շահերը: Նա մի պահ
չոնց և ավելացրեց,— իսկ Երևանը, ճիշտն ասած
ինձ էլ դուր է եկել:

— Այ տեսնում եք, հոր խոսքն անմիջա-
պես բռնեց աղջիկը, կապսենք կտեսնենք ինչ
կրեքի մեզ Երևանի դարունը...

— Մըփիկ, -- խոհանոցից լավեց տիկին Հայկունու ձայնը:

— Գալիս եմ մամա: Մըփիկը ձեռքի սովոր շարժումով ետ դցեց ճակատին թափված սև մազերի փուռնը և աթոռը մի կողմ տանելով հորը մենակ թողեց:

3.

Զմեռը անցավ, եկավ դարունը: Երևանի այգիներում ծաղկեցին գեղձենիները: Գարնանային տաք քամին փողոցների ու տների կտուրների վրա էր սփռում ծիրանի և յասամանի ծաղիկների սպիտակ, վարդագույն ու կապույտ թերթիկները: Գաղաքը պայտածն ջրջապատող բարձունքներում փարթամորեն աճող երիտասարդ եղևնիներից խաժահոտ էր բուրում:

Գարնան հետ նոր ուրախություններ եկան: Գերմանացիները Վոլգայից շարավել էին Ուկրաինական անձայրածիր տափաստանները: Ամեն օր նոր քաղաքներ էին աղառագրվում: Սովետական զորքերն արդեն մաքրել էին Կրասնոդարը:

Պրոֆեսոր Լուսինյանի ընտանիքում բուռն վեճեր էին տեղի ունենում:

— Ես այստեղ չեմ մնա: Ի՞նչ գործ ունեմ
ես Երևանում: Կրթանդարը ինձ համար հարա-
դատ է: Ես այնտեղ մեծացել եմ, տարիներ շա-
րունակ աշխատել, ծանոթների ու բարեկամների
լայն շրջան եմ ստեղծել... Վերջապես ես Կրթա-
նդարում շահեր ունեմ, — անդադար կրկնում է
պրոֆեսորը:

— Դարձյալ այդ չնչին շահերը, — դալբա-
նում եր Արփիկը, — իսկ Երևանում ով է ունեա-
հարում Ձեր շահերը:

— Միթե ես այդպիսի բան ասացի: Ես
պարզապես ուզում եմ իմ հարստատ քաղաքը
վերադառնալ:

— Իսկ ես չեմ ուզում, իմ հարստատ քա-
ղաքը Երևանն է:

— Այն դեպքում ես մենակ կդնամ...

Սովորաբար այստեղ վեճերը դադարում էին:
Երվանդ Լուսինյանը դժգոհ քրթմնջողով բարձ-
րանում էր տեղից, դանդաղաքայլ մոտենում
դրբերի պահարանին և պատահած գիրքը ձեռքը
վերցնելով մեքենայաբար ու մատների շղային
շարժումներով թերթիկները շուռ տալիս:

Տիկին Հայկունին թեև վեճերին չէր մասն-

հակացում, բայց սրտի խորքում համամիտ էր
աղջկա հետ: Երբ Արփիկի հետ մենակ էր լինում
քնքշանք արտահայտող իր հայացքը աղջկա-
նից չկտրելով հորդորում էր նրան չհուզվել ու
չափից ավել չտաքսանալ:

— Դու շատ խիստ ես վարվում հորդ հետ,
որդի: Այդպես չի կարելի: Նա հասակն առած
մարդ է, նրա համար դժվար է միանգամից մո-
ռանալ հարազատ քաղաքը, որտեղ մի ամբողջ
կյանք է անցկացրել: Հարկավոր է համոզել, բա-
ցատրել:

— Իսկ ինչով է Երեանը վատ կրթանողա-
րից, — իր հարցի մեջ համատուում էր արփիկը, —
նրան այստեղ չե՞ն հարգում, հարգում են, կու-
րիքները չե՞ն հոգում, հոգում են, էլ ինչ է
ուղում, որ անեն նրա համար:

— Փուցե և այստեղ լավ է, գուցե և վատ,
բայց մի մոռանա, որ նա չի կարող իր շահերը
դռնել:

— Ես էլ իմ շահերը չեմ դռնի:

— Ինչի հետ են կապված քո շահերը:

— Երեանի:

— Հաղիվ մի տարի է ինչ այս քաղաքում
ես ապրում...

— Այդ ոչինչ չի նշանակում, Երևանը ինձ համար հարազատ է:

Իսկ հարազատ Երևանն ապրում էր իր սովորական կյանքով: Միայն այդ կյանքը ավելի խիստ էր դարձել Մարգիկ իրադարձությունների վրա նայում էին ավելի լուրջ, չքացել էր խաղաղ կյանքի անփութությունը:

Թվում էր, թե ժողովրդի համար հասունության մի նոր շրջան էր սկսվել: Այդ երևում էր հենց ժողովրդի կատարած գործերից:

Մի օր պրոֆեսոր Լուսինյանը աշխատանքից ուշ տուն վերադարձավ: Անձրև էր գալիս: Ամռաննուն երկար սպանելուց հոգնած, տիկին Հայկա-հին քաց էր արել լուսամուտի փեղկը և նստել դով հոսանքի դեմ,

Հեռվում, պատռելով երկնքի կիսախավաքը շանթն էր փայլատակում և ակնթարթային հարվածով կտրում անցնում էր հորիզոնից հորիզոն: Երկար ժամանակ քաղաքի երկնակամարը ցքնցվում էր ամպրոպի խուլ որոտից:

Պուրակի ծառերը քամու հոսանքից օրորվում էին տալտամորեն: Անձրևացողով թրջված դալար մի ուռենի տխուր հեծում էր պուրակով

անցնող կարկաշտուն առվակի վրա: Չալպտուրիկ
մի կաշաղակ եկավ նստեց դիմացի հեռագրասյան
ծայրին, մի քանի անգամ շարժեց պոչն ու թռավ
լեռնալանջի այգիների կողմը:

Աստիճանների վրա քայլերի ձայն լսվեց:
Տիկին Հայկունին լուսամուտից ետ քաշվեց և
դռների մեջ տեսավ ամուսնուն: Երվանդ Լու-
սինյանը միանգամից տնճանաչելի եր դարձել:
Մշտապես մաքրությամբ փայլող նրա համա-
զգեսաք թրջվել ու ցեխոտվել էր, գլխարկից ու
դղեատներից անձրևաջուրը հոսեց, լճացավ հա-
տակին: Դեմքը հողմած էր, իսկ աչքերը հողմա-
ծության հետ միասին կարծես ծիծաղում էին:

— Որտե՞ղ մնացիր այ, մարդ, այս ի՞նչ է քո
վիճակը. — անհանգստացավ տիկին Հայկունին:

— Ոչինչ. ոչինչ, մի փոքր դորժ ունեի, —
անփութորեն ասաց պրոֆեսորը, — աշխատում էի
ջրանցիի վրա:

— Ջրանցքի՞, ինչ ջրանցք, — ծայրահեղ զար-
մանքով հարցրեց կինը:

— Նորքի ջրանցքի:

— Մի՞թե դու ել...

— Նա, ասում ել ով... Չգիտեմ ինչու պրո-

Ֆեստըին դուր էր գալիս, երբ կինը անհանգըս-
տանում էր իր վիճակով: Ուստի նա խտացնում
էր գույները, դրուժյունն ափելի մոայլ նկարա-
դրում, ուզում էր ինչ որ մեկի դեմ պրգուել
նրա գայրույթը, իսկ իրականում նա այնքան
էլ գոգոն չէր կատարվածից: Կարելի էր ասել,
որ այդ պահին նա իր սեփական աչքում բարձ-
րացել էր, գոն այն գիտակցությամբ, որ ամեն-
քի հետ ինքն էլ իբր ուժերը նվիրեց երկրի հա-
մար օգտակար մի գործի:

— Դու ֆիզիկական աշխատանք կատարե-
ցիր, — շփոթված դես ու դեն էր ընկնում տիկին
Հայկունին, ամուսնու համար նոր գուլպաներ ու
զգեստներ բերելով:

— Կատարեցի, իհարկէ, զարմանալու ինչ կա:

— Իսկ այդ ինչպես քեզ տարան:

— Տարան էլի, եկան, ցուցակագրեցին ու
տարան... Նա իհարկէ չասաց, որ գործը վեր-
ջացել է առանց ցուցակագրության, որ նրան
ընդհանառակ՝ չեն ուզեցել տանել, որ ինքը դրա
համար վրդովվել է, գայրացել, նույնիսկ թիստ
խոսքեր ասել հիմնարկի ղեկավարին: Նա կնոջը
չհայտնեց, որ իրեն ցանկացել են ավտոմեքե-

հայով տուն բերել, բայց ինքը հրաժարվել է:
Այս բոլորը նա չասաց:

Բայց շուտով նրա գաղտնիքը բացվեց:

Բամբու համան թիթե, վաղորդյան ցողի նման
զով ու մաքուր, առվակի կարկաչը հիշեցնող
վճիռ ծիծաղով տուն ընկավ Արփիկը:

— Հայրիկ, բռավո հայրիկ, — դեռ դռնից կան-
չեց նա և ցեխոտված կոշիկները մի կողմ նե-
տելով, ուշադրություն չդարձնելով տարակու-
սանքի մեջ ընկած մոր վրա՝ թռավ դեպի հայրն
ու գրկեց նրան:

— Ես Ձեզ պետք է համբուրեմ, դուք մեծ
մարդ էք, Դուք հրաշալի սիրտ ունեք, դուք
Երևանի ամենապատվավոր քաղաքացիներից
մեկն էք, ես հպարտանում եմ Ձեզանով...

Պրոֆեսորը անհարմարության մեջ ընկածի
համան շփոթվել էր, իսկ Արփիկը նրա վզով փաթ-
ված անընդհատ ցնցում էր նրան ու համբու-
րում:

— Դուք մեծ քաղաքացի էք...

— Կով, լավ, բավական է, եթե այդպես
շարունակեք շուտով ինձ Կոլոմբոսից մեծ կհրո-
շակեք:

— Մամա, սիրելիս, նա նշանավոր մարդ է, այսօր նրա անունը բոլորն արտասանում էին սիրով ու հալածութեամբ, նա բարձրացավ...

— Ո՞ւր բարձրացավ, այ որդի, — սարսափով նրա խոսքն ընդհատեց մայրը:

— Նա բարձրացավ մարդկանց աչքում, սիրելի մամա...

— Է, այ որդի, կարդին ասա, բան հասկանում: Նա ասում է եկել, ցուցակագրել տարել են, դու ասում ես բարձրացավ, ոչինչ չեմ հասկանում...

— Սիրելի մամա, այսօր Նորժի ջրանցքի բոլոր աշխատամասերում մենք միայն մի անուն էինք լսում: Պրոֆեսոր Լուսինյան: Պրոֆեսոր Լուսինյանը միայն ինքը ջրանցքի հունից դուրս թափեց պայթեցված ամբողջ քարն ու հողը, պրոֆեսոր Լուսինյանը...

— Բավական է Արփիկ, — խստութեամբ աղջրկան ընդհատեց պրոֆեսորը, — իմ կարծիքով Դուք չափից ավելի էք խանդավառվել: Ես տրտալարդ ոչինչ չեմ արել: Եթե Դուք ինչպան ունանք, որ մեր երկրի համար այս ծանր օրերին նրեանի ամբողջ ժողովուրդը, այնպեւ...

հայնիվ դուրս է եկել ջրանցք կառուցելու,
կաեսնեք, որ իմ արածը չնչին բան է... Հայ-
կունի ճաշը ի՞նչ կղավ:

4.

Արժիկը ամբողջ օրերով զբաղված էր լինում:
Թեև նրան ջրանցքից արդեն փոխադրել էին
քաղաքային սօվետ, որտեղ աշխատում էր շի-
նարար ինժեների պաշտոնով, բայց և այժմե-
սանը լինում էր հաղիվ մի քանի ժամ: Տանը
կղած ժամանակ նա երբեմն կորցնում էր շրջա-
պատի նկատմամբ ունեցած իր հետաքրքրու-
թյունն ու անորոշ մի տրամուլթյուն էր ապ-
րում: Ինչն էր նրա տրամուլթյան պատճառը նա
ինքն էլ չգիտեր, միայն նրան թվում էր, որ
իր հետ ինչ-որ մի նոր բան է կատարվելու, որ
իր կյանքը մի տեսակ փոխելու է իր ընթացքը:
Ի՞նչ զգացում էր այդ, նա դժվարանում էր հաս-
կանալ: Նա միայն զգում էր և օգտւում: Տանը
կղած ժամանակ նա առանձին սիրով նստում
էր տուալետի փոքրիկ սեղանի առաջ և ուղադիր
հայացքով դիտում Մարտին Սարինյանի պա-
տին փակցրած լուսանկարները: Արդեն երկու

տարի էր ինչ նա ապրում էր այդ սենյակում,
հետևապես երիտասարդի նկարները միշտ աչքի
առաջ ունեւր, բայց միշտ էլ զարմանալի կեր-
պով նա այդ նկարներում իր համար մի նոր
բան էր գտնում: Լուսանկարները պատի վրա
դասավորված էին ճիշտ այնպես, ինչպես նրանք
եղել էին Սարինյանի ժամանակ: Միայն մեկ
անգամ, երբ տիկին Հայկունին զգուշութեամբ
սրբում էր նկարների փոշին, նրանցից մեկը
պոկվեց ու ընկավ հատակին: Արփիկը իսկույն
վերցրեց նկարը, հանգիմանական հայացք զցեց
մոր վրա և փոքրիկ լուսանկարը նորից իր տե-
ղում ամրացնելով մորը խնդրեց նկարների փո-
շու մաքրելը իրեն հանձնարարել: Ու այնուհե-
տե ամեն առավոտ նախքան աշխատանքի գնա-
լը նա խնամքով մաքրում էր նկարների փո-
շին: Զգիտեա ինչու, Մարտին Սարինյանը Ար-
փիկին արտակարգ անձնավորութուն էր թվում:
Նա գտնում էր, որ այդ երիտասարդը, ինչպես
ցույց էին տալիս նրա լուսանկարները, լայն
կյանքով ապրող մարդ է եղել: Այդ կյանքի մի
մասը, և պետք է ասել նշանակալի մասը, նա
տեսնում էր առաջնորդի վերևում, պատի վրա:

Ահա Սարինյանը հակված սեղանին, ձեռքերը դրել է ճարտարապետական գծագրերի վրա, իսկ աչքերի մտախոհ նայվածքը հանել սենյակի անորոշության մեջ: Կիսակառույց շենք: Սարինյանը կանգնել է պատի վրա, ոտքը դրել երկրորդ հարկի նախշաքար կամարին: Լուսավոր դահլիճ: Աղջիկների ու տղաների խմբի մեջ դաշնամուրի առաջ նստել է Մարտին Սարինյանը: Նա պոզա չի բնդուներ, լուսանկարիչը երիտասարդին նկարել է ճիշտ այն ժամանակ, երբ նա գլուխը ետ թեքելով հաճոյախոսել է իրեն շատ մոտ կանգնած վայելչակազմ աղջկա հետ: Լինում էին քուպեներ, երբ Արփիկը մտովի իրեն համեմատում էր այդ աղջկա հետ, համեմատում ու բավականությամբ ժպտում էր: Բոլորովին չժխտելով այդ աղջկա վայելչագեղութունը, նա իրեն նրանից բարձր էր համարում: Ինչո՞ւ համար էր այս համեմատությունը, նա չգիտեր, բայց միշտ այդ նկարը դիտելիս նա համառ կերպով պնդում էր, որ ինքը այդ աղջկանից լավն էր... Արփիկն առանձին հաճույք էր զգում թենիսի դաշտը դիտելիս: Այստեղ Մարտին Սարինյանը երևում էր իր ամբողջ հմայքով: Հատկապես

Թե՛նիսի համար կտրված նրա կրեմագույն անդ-
րավարտիկն ու բաց սալատագույն վերնաշա-
պիկը պի՛րկ դրկել էին նրա մարգված իրանը և
ամբողջութեամբ ցուցադրում էին երիտասար-
դական մարմնի վայրենի գեղեցկութեանը:

Չանգույի կիրճը: Կապույտ ջրերի փրփրա-
բաշ ալիքները դալիս դարձվում են ահագին
ժայռին ու փշրվում նրա խոժոռ հայացքի ա-
ռաջ: Ժայռի վրա նստել է Մարտին Սարինյա-
նը: Նրա մկանուտ մարմինը, որի վրա երևում
են ջրի վճիտ կաթիլները, փայփլում է արևի
տակ: Երիտասարդը ոտքերը կախել է ջրի փր-
փուրների մեջ, իսկ ինքը ցուցադրելով սպիտակ
ու ամուր տատաները, ծիծաղում է լայն ու ա-
ռողջ: Արփիկին թվում էր, թե ահա որտեղ որ
է, կլսի նրա ծիծաղի ձայնը, բայց որովհետե
այդ ձայնը նա երբեք չէր լսել, դժվարանում
էր ենթադրել, թե ինչպիսի ելեվիջներ կունենա:

Անտառ: Ըստ երևույթին Դիլիջանի շրջա-
կայքում: Եղեվներների անտառակի արևաշող բա-
ցուտի կանաչ խոտերի մեջ թիկն է տվել Մար-
տին Սարինյանը: Նրա ոտքերի մոտ բնկած են
հրացանն ու արնաշաղախ փասջանների մի ամ-
բողջ կապոյ:

— Ինչ լայն է եղել մեր կյանքը, — մտածում էր երիտասարդ աղջիկը, — և ռւք է հիմա այս բոլորը: Ինչպիսի աչքերով է նայել այս երիտասարդը ապագային և որտեղ է հիմա նա...

Արժիկին մտաբուռններից հանեց հայրը:

Պրոֆեսոր Երվանդ Լուսինյանը ներս մտավ օրվա լրագիրը ձեռքին: Աղջկան գահավորակին պառկած տեսնելով, նա աթոռը քաշեց և նստեց նրա գլխավերևում:

— Ահա տեսնում էք, — ողևորված բացականչեց նա մատով լրագիրը ցույց տալով, — ամենքը գնում են, մեր խնամիտուտը վերագործել է, բոլորը գշավում են իրենց տեղերը:

— Ի՞նչ է պատահել հայրիկ:

— Ահա կարդացեք: Կրթանոգարում կյանքը վերականգնվում է, ամբողջ ինտելիգենցիան վերագործել է, բոլոր պրոֆեսորներն ու դասախոսները գրավել են իրենց տեղերը...

— Ինչու համար էք այդ բոլորն առում հայրիկ, չէ որ դուք համաձայնվել էք մնալ Երևանում:

— Շատ լավ, բայց ես չեմ կարող...

— Ի՞նչ չէք կարող Ձեր շահերը դնել, —

ընդհատեց աղջիկը և բարձրացավ դահավորա-
կից, — իսկ ևս, ես նույնպես սիրելի հայրիկ,
չեմ կարող չգիտակցել իմ շարհերը: Իմ շահերը
կապված են Երևանի հետ...

5.

Առավոտից Արփիկը իրեն վատ էր զգում:
Գիշերը անցկացրեց ծանր ու անհանգիստ և ա-
ռավոտյան անկողնուց վեր կացավ սաստիկ
գլխացավով: Հայրը նրան դեղեր տվեց, խնդրեց
այդ օրը պառկել անկողնում, բայց Արփիկը
դեղերն ընդունելով սովորական ժամին գնաց
աշխատանքի: Նա հույս ուներ, որ առօրյա հոգ-
ուերի մեջ կմոռանար գլացավը և իր աշխատանք-
ներին վերահասու կլիներ սովորական կարգով:
Իսկ աշխատանքները մինչև կոկորդն էին հաս-
նում: Սկսվել էր մի նոր փողոցի ասֆալտապա-
տում: Նվ ովքեր էին աշխատում փողոցի կարգա-
վորման վրա, նույն փողոցի և մերձակա թաղերի
բնակիչները, բոլոր տնտեսուհիները, պառավ կա-
նայք ու ծերեր, որոնք ուրիշ ժամանակներում
զամբյուղները ձեռքներին միայն շուկա կարող
էին գնալ, իսկ դրանից դուրս նստել պատըշ-

գամաներում ու մրափել արևի տակ: Իսկ այժմ
բանը ուրիշ էր: Երկրի երիտասարդ ուժերը
զբաղված էին ապագահակառույցով: Թիկունքի
բնակիչներն իրենք էին անհանգստանում իրենց
քաղաքի ու փողոցների բարեկարգությամբ:

Բայց Արփիկը չնայած սաստկացող գլխա-
ցավին, աշխատանքային օրն անցկացրեց ար-
տասովոր լարվածության պայմաններում: Նա
սկսեց նրանից, որ թունդ հանդիմանեց գլանող
մեքենայի շոփերին:

— Ինչո՞ւ ես կանգնել, ասֆալտը սառչում
է, — խստությամբ հարցրեց նա:

— Ձի աշխատում, ի՞նչ կարող եմ անել:

— Իսկ ինչո՞ւ թույլ տվեցիր, որ ասֆալտը
սփռեն:

— Այդ իմ գործը չէ, սփռում են, թող
սփռեն:

Շոփերի հանդիսատս առնասրտությունը տակն
ու վրա արեց շինարարության ինժեներուհու
համբերությունը: Նա վաղուց է նկատել, որ այդ
մարդը ալարկոտի ու դանդաղաշարժի մեկն է և
ուղեց հենց նույն պահին արձակել նրան: Բայց
դառնությամբ հիշեց, որ նրան փոխարինելու

համար ոչ ոք չունի, ուստի բավարարվեց միայն
խիստ սպառնալիքներով և այդտեղից չհեռա-
ցավ, մինչև որ մեքենան սկսեց աշխատել:

Փողոցի միջին աշխատամասում հավաքված
հողի քլուրների վրա նստել էին բաներով ու
քլուրներով զինված կանայք և սովորականի
նման շաղակրատում էին: Ինժեներուհուն տես-
նելով նրանք ոտքի կանգնեցին ու քարկեցին
մտերմորեն:

— Ի՞նչ է պատահել, ընկեր զվարդիական-
ներ: Կանանց մեջ մի անասելի աղմուկ բարձ-
րացավ, որից ոչինչ հնարավոր չէր հասկանալ:

— Սպասեցեք, սպասեցեք, — նրանց կանգ-
նեցրեց Արփիկը, աշխարհի վերջը չէ, մեկ-մեկ
խոսեք:

— Չուենենք, չուենենք, — կանչում էին այս
ու այն կողմից:

— Ի՞նչ չուենեք:

— Պատգարակներ: Միայն այժմ Արփիկը
նկատեց, որ կանայք հողը փողոցից դուրս էին
տանում հերթով միայն մի պատգարակով, իսկ
հողը փոխադրող ավտոմեքենա՝ երբ պարտապ
կանգնել էին:

— Դէ, գվարդիականներ, էլ ռեմն էք սպասում: Ես այստեղացի չեմ, թե չէ իմ սեփական պատգարակը կառաջարկի ձեզ,—աչքի մեկը խորմանկորեն կկոծելով հանդիստ ասաց ինձ ներուհին: Կանայք միմյանց նայեցին: Առժամանակ բոլորը լուռ էին:

— Իսկ իմ պատգարակը որ բերեմ չի՞ ջարդվի,—միամտաբար հարցրեց հասարակ մի կին:

— Իսկ ինչպի՞սին է նա, ամուր է:

— Ամուր է, ինչպես կաղնի ծառը:

— Դէ բեր ուրեմն, էլ ի՞նչ ես կանգնել:

— Ես ել ունեմ, բայց տունը մի քիչ հեռու է,—մեջ մտավ նույնպես հասարակ, բայց բարձրահասակ ու դեմքի վրա վաղեմի գեղեցկության հետքերը պահպանած մի ուրիշ կին:

— Այդ ոչինչ, դու մեկին հետդ վերցրու և իսկույն գնացե՛ք պատգարակի ետեւից: Այդ աշխատամասից էլ Արփիկը հեռացավ միայն այն ժամանակ, երբ գործի գրեց աշխատանքի եկած բոլոր կանանց և նրանց քուռնդների ու բահերի համերաշխ զնգոցի տակ փողոցը մաքրվեց ավելորդ հողից ու քարից: Փողոցների հատման աշխատամասում Արփիկը դեռ հեռվից իրեն ծա-

նոթ մի կերպարանք նկատեց և մոտենալով,
զարմացած քարացավ տեղում: Մի խումբ կա-
նայք քլունգներով հանում էին փողոցի քարե-
րը, իսկ մի ուրիշ խումբ հանած քարերը դուրս
էր տանում և դարսում պատի տակին: Այդ
խմբի մեջ էր նրա մայրը՝ տիկին Հայկունի:
Նա լուռ ու հանդարտ շարժումներով բարձրաց-
նում էր քարերը, տանում շարտում պատի տակ
և վերադառնալով անտրտուն շուշն բանը կըրկ-
նում էր առանց որևէ մեկի կողմը նայելու:
Երիտասարդ ինժեներուհու կոկորդը հուզմուն-
քից սեղմվեց: Նա չգիտեր ծիծաղեր, թե՞ լաց
լիներ: Աչքերը իրենք իրենց արտասովակալում
էին և նա հազիվ էր զսպում իրեն, որպեսզի
բարձրաձայն չհեկեկա:

— Մամա, — դողդողացող ձայնով կանչեց նա:
Մայրը անվրդով բարձրացրեց գլուխը, իր բարի
ու հոգացողությամբ լի աչքերը սեևեց աղջկա
վրա, հետո քարը վերցրած կանգնեց:

— Արփիկ այդ դու ես, աղջիկս: Ինչպե՞ս ես,
գլխացավդ անցավ:

— Այդ ոչինչ, ոչինչ մամա, — արագ ընդհա-
տեց աղջիկը, — իսկ դու ինչու ես այստեղ: Տի-

կին Հայկունիին նրան հպատասխանեց: Նա տա-
րավ քարը մի կողմ նետեց, վերադարձավ և
ձեռքերը խալաթի փեշով սրբելով ջերմորեն
գրկեց աղջկան,

— Լա՛ւ կանեիր տուն գնայիր, աղջիկս,
երեսիդ գույն չի մնացել:

— Մամա, թող այդ խնդրում եմ: Դու ինձ
ասա ինչո՞ւ ես այստեղ:

— Իսկ այդ քեզ չի վերաբերվում, ընկեր
ինժեներուհի, դու միայն աշխատանքի մասին
կարող ես հարցնել:

— Թող մամա կատակներդ: Ինչո՞ւ ես եկել
այստեղ: Նա արդեն խոսել էի մոբիլիդացիոն
բաժնի պետի հետ, նա համաձայնվել էր քեզ
աշխատանքի չկանչել:

— Իսկ ո՞վ է քո այդ մոբիլիդացիոն բաժնի
պետը: Նա ինչ իրավունք ունի ինձ աշխատան-
քից ազատելու, ես նրա համար եմ աշխատում,
ի՞նչ է:

— Մամա...

— Տուն գնա, — խստությամբ ընդհատեց
մայրը, — Բոլորովին գունատվել ես... Եվ աղջկա-
նից հեռանալով վերցրեց քառակուսի մի քար, —

չկարծես թե Երևանը միայն քեզ համար է հա-
րազատ, այն... ու օրօրվելով տարավ քարը մի
կողմ հետեւում:

Արփիկը արագ քայլերով ու անտրամադիր
անցավ ասֆալտապատվող ամբողջ փողոցի եր-
կարությամբ, տեսնվեց շինարարութեան պետի
հետ ու հայտնելով, որ հիվանդ է, տուն գնաց:

Հայրը աշխատանքից դեռ չէր վերադարձել:
Նա փոխեց վերնադռնադուռն ու տնային հասարակ,
բայց ճաշակով կարված խալաթով մեկնվեց փա-
փուկ գահավորակի վրա: Երկար ժամանակ գըլ-
խացավից չէր հանգստանում, հետո քնեց: Այդ
պահից որքան էր անցել, նա չգիտեր: Դռան
ուժեղ թակոցները նրան արթնացրին: Ենթա-
դրելով, որ վերադարձել են հայրը կամ մայրը,
նա շտապելով վազեց դուռը բաց անելու, բայց
այն ինչ տեսավ նա երազ կամ սրտմիտ խաղ
թվաց նրան: Դուռը բացելուն պես տիրակալն ու
հպարտ քայլերով ներս մտավ Մաքրուհի տատը:

— Իրերը հավաքեցեք, տան տերը եկել
է,—ասաց նա հոխորդալի հայացք դրելով Արփի-
կի վրա: Եվ իսկապես դռների մեջ երևաց դիմ-
վորակա՛ն համադգեստով մի երիտասարդ, ձախ

կրծքին Կարմիր դրոշի շքանշան: Նա թեթևակի
կադալով մոտեցավ ցնծադին ժպտացող Մաթ-
րուհի տատին և ձեռքը դրեց նրա ուսին:

— Մալասիր տատի, ինչո՞ւ այդպես խիստ,—
ապա մի քայլ արավ դեպի Սրբիկը, որը անե-
լիքը չիմանալով շփոթված կանգնել էր սենյա-
կի մեջտեղում: Նրանց աչքերը հանդիպեցին
միմյանց: Երկու ջերմ շողիացնող հայացքները
ողջադուրվեցին օդի մեջ: Իր առջև տեսնելով
սլացիկ կազմվածքով, ճկուն ու շարժուն, ինչ-
պես ուռի դալար ծառը, հմայիչ դեմքով, լեռնա-
դրադյան ձևով կտրած մազերի խոպոպները
ուսերին շաղ տված, տնային հասարակ խալա-
թով այդ աղջկան՝ երիտասարդ զինվորականին
թվաց, թե իր կրծքի տակ ինչ որ մի բան
շարժվեց, որը հեռավոր կանչի նման ցնցեց
նրան...

— Թույլ տվե՞ք ծանոթանալ, — դուրալի թավ
ձայնով ասաց նա, միաժամանակ նկատելով, որ
աղջիկը իր ձայնը լսելիս կամացուկ փակեց աչ-
քերը ու գլուխը փոքր ինչ կտ ձգեց: Բայց այդ
միայն մի ակնթարթ:

— Ինժեներ—կապիտան Մարտին Մարին-
յան: Նա թեթևակի սեղմեց աղջկա ձեռքը:

... Եվ այս տան օրինական տէրը, — թույլ
ու դողդոջուն ձայնով հարցրեց Արփիկը ներ-
քուստ զայրանալով իր անհեթեթ թուլության
վրա:

— Ոչ: Այս տան նախկին բնակիչը: Տունը
պետությանն է պատկանում:

— Այդ միևնույնն է: Արփիկ Լուսինյան,
ինժեներ, բայց ոչ կապիտան: Շատ ուրախ եմ
Ձեզ հետ ծանոթանալու համար: Ձեր իրերը որ-
տե՞ղ են, թույլ տվե՞ք ներս բերել: Արփիկը
ուզում էր միջանցք դուրս գալ, բայց Մարտին
Սարինյանը կանգնելու նշան արեց:

— Ներեցեք ինձ, ես մտադիր չեմ Ձեզ ան-
հանգստացնելու, — վճռական տոնով ասաց նա, —
տեղավորվեցե՞ք ինչպես Ձեզ հարմար է, ես
ուրիշ տեղ եմ ապրելու... Նա շուռ եկավ որ
գնա: Արփիկը կանգնել էր շփոթված ու զար-
մացած: Մաքրուհի տատը դուրս էր եկել չեն-
թադրելով, որ դեպքերն այդ կերպ կդասավորվեն:

— Ո՛ւր էք գնում, — նվազած ձայնով
հարցրեց Արփիկը:

— Ընկերներին մոտ, կամ հյուրանոց:

— Ի՞նչու, Ձեր սենյակը բոլորովին ազատ է:

— Ոչինչ, ոչինչ մի անհանգստանա, ինձ համար մի ուրիշ տեղ կճարվի։ Սարինյանը դարձյալ գնալու ջարժում արավ։

— Սպասեցեք,— այս անգամ արդեն հրամայական ու ազդու կանչեց աղջիկը,— Ձեզ նման երիտասարդին վայել չէ այդպես վերավորել շատ հարգելի մի ընտանիքի։

— Ներեցեք ինձ, բայց ես չեմ կարող...

— Երևի ուզում էք, որ մենք ազատենք Ձեր սենյակը, այդ նույնպես հնարավոր է։ Մեզ համար նույնպես տարելու տեղ կգտնվի, միայն սպասեցեք մինչև ծնողներս վերադառնան։

— Ինչ էք ասում, իմ ինչին է պետք բնակարանը, ես արձակուրդ եմ եկել, ջուտով վերադառնալու եմ իմ գործամասը։ Ես միայն Ձեր մասին եմ մտածում։

— Մեծապես շնորհակալ եմք... Գուհն ճշտեց Արփիկը շուռ եկավ և նրա դեմքը բոլորակապես պայծառացավ։ Նա զգաց, որ իր ուսերից մի մեծ ծանրություն ընկավ։

— Ահա և հայրս, նա Ձեզ կխրատի,— Արփիկը ընդառաջ գնաց հորը,— հայրիկ եկել է մեր տան տերը։

— Տեսնում եմ, տեսնում,— պրոֆեսորը
անշտապ կախեց լայնեզր զլխարկը ու թաշկի-
նակով դեմքը սրբելով, մտեցավ երիտասար-
դին,— շատ ուրախ եմ երիտասարդ, շատ ուրախ
եմ...

— Հալրիկ նա դնում է: Պրոֆեսորը հոն-
քերը վեր քաշեց և խժուովեց:

— Ո՞ւր:

— Նա դնում է հյուրանոց,

— Թողեք խնդրեմ, երիտասարդ հերոս: Ապա
մոտ նստեք, պատմեցեք ռազմաճակատից... Օհ,
այդ ինչ է, կազմում էք,— պրոֆեսորը նստած
տեղից բարձրացավ,— աջ ոտքից: Հանեցեք, հա-
նեցեք կոշիկը, անմիջապես հանեցեք, ես ուզում
եմ տեսնել:

Սարինյանին այլևս սչինչ չեր մնում, քան
ենթարկվել: Նա նստեց դահավորակին, անհար-
մարությունից ու ցավից քրտնելով հանեց եր-
կաբաճիտ կոշիկը և մերկացրեց աջ ոտքը:

Պրոֆեսորն ու նրա աղջիկը թեքվեցին գե-
պի երիտասարդը:

6.

Սարինյանը դարձավ Լուսինյանների ամ-

բողջ ընտանիքի հոգատարության առարկան։
Որքան էլ նա անհարմար զգար, որքան էլ
ենշվեր այն մտքից, որ իր վիճակով մեծ հոգ-
սեր է պատճառում պատվելի այդ ընտանիքին,
այնուամենայնիվ չէր կարող չնկատել այն մեծ
բարեկամությունը, որը հաստատվել էր իր և
այդ մարդկանց միջև։

Նա ամբողջ հագով սիրեց ու հարգեց պրո-
ֆեսոր Երվանդ Լուսինյանին, որի մեծահոգու-
թյունն ու բարեսրտությունը նա նկատեց նրանց
շրջանում աղբիւր և հենց առաջին օրերից։ Ըն-
տանեկան խաղաղ դրույցների ժամանակ, երբ
տիկին Հայկունին նրա խոսքերը լսում էր դո-
քով-օլից ժպիտներով, ճաշերի ու ընթրիքների
ժամանակ, երբ տիկին Հայկունին անհանգստա-
սում էր երիտասարդի վատ ախորժակի համար
և նրան ընտրովի պատառներ էր առաջարկում,
ամեն օր ու ամեն ժամ նրան թվում էր, թե
այդ իր մայրն է, որը ստվերի թեթև քայլերով
հետևում է իրեն և իր մայրական բարի, քընք-
շադին հովանավորությամբ խափանում ամեն
չար ու փորձանք։

Իսկ Արփիկը։ Նրա մտքին մտածելիս Սա-

բինյանի դիմքով տրամաթյան թեթև շղարշ էր
սահում: Ի՞նչն էր դրա պատճառը: Նա աչարդո-
րոշ ոչինչ չգիտեր: Միայն նրան թվում էր, թե
հանդիպման հենց առաջին օրը, երբ նա սեղմեց
աղջկա ձեռքը, դրանով էական մի բան թելա-
դրեց կյանքին: Նա առաջին անգամն էր աղջկան
տեսնում: Բայց նա միայն աչքերով չտեսավ
նրան: Նա ուրիշ կերպ տեսավ: Նրա մեջ ամեն ինչ
շարժվեց և ցնծաց...

Պատահեց այնպես, որ արդեն երկրորդ շա-
բաթում Մարտին Սարինյանի դրուժյունը
ծանրացավ: Խավար դիշերին ընկերոջ տանից
վերադառնալիս նեղ նրբանցքում նա անդգու-
շուժյամբ ընկավ փոսի մեջ, ոտքում սուր ցած
զգաց և տուն դալով պառկեց: Առավոտյան նա
չկարողացավ վեր կենալ: Նրա աջ ոտքի վրա
բացվել էր հին վերքը և արյունահոսություն
սկսվել:

Հուսիսյանները սաստիկ ահաճախեցան:
Արփիկն անընդհատ փոխում էր վիրակապերը,
մայրը շփոթված դեռ ու գին էր ընկնում: Միայն
պրոֆեսորը ոչ մի վայրկյան չկորցրեց հոգու-
արթությունը: Ճիշտ է առաջին պահին նա կապ-

կածեց, որ գործը կարող է արյան վարակումով
վերջանալ, բայց հենց այս միտքը նրան օգնեց
հանգիստ ու անվարան աշխատել: Իր գլխավո-
րած զինվորական հիվանդանոցից նա վիրաբուժ
և քույրեր կանչել տվեց ու նրանց օգնությամբ
դադարեցրեց սպառնալի արյունահոսությունը:
Ճմրող ժամանակ լուռ ու համբերատարու-
թյամբ պառկած Մարտին Սարինյանը, որի
գեմքը նկատելիորեն դունստովել էր, երկաս-
աարդության խորը զգացումով էր գիտում իր
նոր բարեկամներին, որոնք մեծ սիրով ու ան-
կեղծորեն ցանկանում էին իրեն օգնել: Երբ
վերքը խնամքով փաթաթեցին և արյունը դա-
դարեց, պրոֆեսորն զգուշությամբ այն դրեց
բարձի վրա և ձեռքերը շփելով նստեց Սարին-
յանի գլխավերևում:

— Ահա բոլորը երկասաարդ: Ձեր անզգու-
շությունը Ձեզ հաճար երկու շաբաթ մեջքի վրա
հանգիստ պառկելու հարմարություն ստեղծեց:

— Երկու շաբաթ, — անհանգստացավ Սա-
րինյանը:

— Ուղիղ երկու շաբաթ և ոչ մի բռնե
պակաս:

Նրիտաաարդի դուռնաթափ դեմքը մոայլվեց,
նա երեսը շուռ տվեց դեպի պատը:

— Պրոֆեսոր,— փոքր ինչ լռելուց հետո
խոսեց նա,— ինձ հիվանդանոց փոխադրեցեք,
խնդրում եմ:

— Ի՞նչ,— հոնքերը վեր քաշեց Լուսինյանը:

— Հիվանդանոց:

— Արդելում եմ խոսել,— ոտքի կանգնելով
բարկացած գոչեց պրոֆեսորը,— արդելում եմ
խոսել և շարժվել: Նա կորուկ քայլերով դուրս
եկավ միջանցք, լվացվելու:

— Մարտին, մենք Ձեզ կխնամենք... Թեք-
վելով դեպի տղան, քնքշաբար շշնջաց Արփիկը:
Աղջկա տաք շունչը բոլորովին հուզեց Մարին-
յանին, նրա կոկորդը սեղմվեց:

— Ձեզ համար դժվար կլինի, — խղիված ձայ-
նով շշնջաց նա:

— Ինչպե՞ս չեք ամաչում, Մարտին,— հան-
դիմանեց աղջիկը:

— Ձխոսել, նրա հետ ամենեին չխոսել,—
սրբիչը ձեռքին ներս մտնելով բարկացած կան-
չեց Լուսինյանը,— նա թող նայի վերև և առառ-
տադին ճարտարապետական նախագծեր նկատ

րի... պրոֆեսորը արագ հագնվեց և վիրաբուժի
ու կանչված քույրերի հետ դուրս գնաց:

Թե ինչպես անցավ այդ երկու շաբաթը,
Սարինյանը ինքն էլ չիմացավ: Երբ ոտքի
կանգնեց նրան թվում էր, թե քաղցր մի քնից
է արթնացել: Ամբողջ ժամանակամիջոցում նա
ոչնչի կարիք չգտաց: Արփիկը ամեն ինչ անում
էր, որպեսզի նա չձանձրանա: Հենց միայն աղ-
ջը կա նե, կայո թյունը նրա աշխուժ, աղատ, ան-
կաշկանդ ու խելացի գրույցները Մարտին Սա-
րինյանին կապում էին հայտնագործված մի
նոր կյանքի հետ, որը հետզհետե նրան կշա-
նում էր:

Տիկին Հայկունին ամենամեծ հոգածություն
էր ցուցաբերում նրա սննդի նկատմամբ: Շատ
հաճախ նա զանազան համեմունքներով պատ-
րաստված այնպիսի կարկանդակներ էր առա-
ջարկում, որ Սարինյանին թվում էր, թե իր
կյանքում ինքը նման համեղ բան երբեք չի
կերել:

Իրեն ասպետի պես էր պահում պրոֆեսոր
Երվանդ Լուսինյանը: Արտաքուստ խիստ և
չոր, ինչպես նա սիրում էր իրեն ցույց տալ

հիվանդներին, բայց ներքուստ վերին աստի-
ճանի մարդկային նրա բնավորությունը վա-
ղուց արդեն Սարինյանի համար դարձել էր սի-
րելի: Նա մտերիմ զրույցի խաղաղան վարպետ
էր, ծիծաղով ու սրամտություններով լի նրա
զրույցները հոգեկան մեծ բավականություն էին
պատճառում երիտասարդին: Նա դրեթե ամեն
օր ստիպում էր Սարինյանին պատմել Կուբանի
մարտերի մասին և այն մասին, թե ինչի հա-
մար է ինքը շքանշան ստացել: Եվ երբ երիտա-
սարդը հասնում էր այն կետին, երբ մեր դո-
քերը գրոհով վերցրին Կրասնոդարը, պրոֆեսո-
րը ռաքի էր կանգնում, մտածկոտ անցուդարձ
անում սենյակով և ալեխառ բեխերը շփելով ա-
սում էր մտածկոտ:

— Հմայիչ քաղաք է Կրասնոդարը: Միտում
եմ նրա արևը, նրա լայն և ուղիղ փողոցները,
նրա ծառաստանները: Ոչ, ես կգնամ և շատ
շուտ կգնամ:

Ո՞ւր, հարցնում է Սարինյանը:

— Կրասնոդար:

— Իսկ Երևանը:

— Հենց այդ է կաշկանդում ինձ: Մի ուրիշ

տեղից ես վաղուց չված կլինեի, իսկ Երևանը...
Ինչո՞ւ ես այսպես կապվեցի Երևանի հետ:

— Գիտե՞ք ինչու:

— Ոչ չգիտեմ:

— Ճիշտ է: Եվ չեք էլ կարող գիտենալ, —
ուզեվորված բացակաւնչում էր Սարինյանը, — ես
նույնպես չգիտեմ: Ինչե՞ր ասես, որ ես չեմ անի
Երևանի համար, ինչքան եմ ես սիրում Երևա-
նը, իսկ ինչո՞ւ համար: Չգիտեմ: Բայց սիրում եմ:

— Իսկ ես անպատճառ կգնամ, — մրմնջում
էր պրոֆեսորը:

— Իսկ դուք, հարգելի պրոֆեսոր, ոչ մի
տեղ չեք գնա:

— Պատճառը:

— Երևանի շահերը այդպես են պահանջում:
Իսկ իմ շահերը

— Հույսով եմ, որ ձեր շահերը նույնպես
այդպես կպահանջեն... Սարինյանը աչքի ծայ-
րով նայում էր Արփիկին և զգում, որ նա հա-
ճույքով է լսում իր խոսքերը: Այդ սրտապըն-
դում էր նրան:

*
* *

Աստղագիտարանի մոտ նրանք նստեցին
հանգստանալու: Նրանց գլխավերևում շրջում

էին աղիտակ աղաղիտները: Պաշտակը եղերող
թփուտներից տերևների երազային շշուռը էր
տարածվում, որը տարտամ միօրինակու-
թյամբ հալվում էր իրիկնային կապույտ մթնա-
շաղում:

Մարտին Սարինյանը կարծես ինքնամոռա-
ցության մեջ ընկած, ձեռքերը լայն տարածեց
նստարանի հենափայտերի վրա և աչքերը կիսա-
խուփ ու գլուխը թեթևակի ետ գցած, դանդաղ և
ցածրաձայն արտասանում էր Վահան Տերյանի
բանաստեղծությունները: Արփիկը լուռ լսում էր
նրան: Բնության հրաշագեղ պատկերները կար-
ծես նրանց տրամադրում էին հրապարակ հա-
նելու երիտասարդական սրտերի երազային իդ-
ձերը:

Փոքր ինչ նստելուց հետո, նրանք թեան-
ցուկ անցան պուրակով և դուրս եկան Ս. Բուլյան
փողոց: Համալսարանի շենքի առաջ կանգնած
տղաների ու աղջիկների մի խումբ, որ մինչ
այդ լուռ էր, հանկարծ պռթկաց առողջ ու
զնգուն ծիծաղով: Երևի տղաներից մեկը սրա-
միտ բան էր պատմում: Վարակիչ ծիծաղը ան-
ցավ նաև երիտասարդ զույգին:

Գետառի կամուրջն անցնելիս նրանք մի
պահ կանգ առան: Ջրերում լողացող հրեխանե-
րի աղմուկն ու սուր ճշոցները միախառնվում
էին գետի ջրերի շաշուշառաչին և ձորը թնդում
էր զվարթ ձայներից,

Նեղ արահետով նրանք բարձրացան Նորքի
այգիները: Հոգնելով նստեցին արահետի վրա
աճած լայնատերև ընկուզենու տակ: Դիմացի
այգու ցանկապատին նստել էր փոքրիկ մի աղ-
ջիկ: Նրա կողքին դրված էր ծիրանով լի կողո-
վը: Մարտինը ձեռքի նշանով կանչեց աղջկան
և նա ահագին կողովը գրկած բերեց դրեց նրանց
սուաջ:

— Անուշդ թնչ է, փոքրիկ աղջիկ, — հարց-
րեց Սարինյանը:

— Օֆիկ:

— Հավանում եմ, լավ անուշ է: Ծիրանը
ձեր այգուցն է:

— Այո:

— Ինչ տանք, որ այս ամբողջը ուտենք:

— Ինչ կտաք տվեք:

Աղջկա պատասխանը նրանց շատ դուր եկավ,
իսկ ծիրանը առավել ևս: Նրանք մեծ հաճույ-

քով ընտրում և մեկը մյուսին հյուսանիրում
էին խոշոր, հութալի ու քաղցրահամ ծիրան-
ներով:

Սյգիների վրա շնկշնկում էր ամառային
դով հովը: Ընկուզենու տարտամ խշոցը թմրեց-
նող ու հաճելի ներք էր տարածում: Վերևում
շների հաշոց ու հետո հիշոցներ լսվեցին: Սա-
րինյանը առանց հաշվելու մի քանի մեծ թրդ-
թաղրամ տվեց աղջկան և Արփիկի հետ վերև
բարձրացավ: Երբեմն արահետը հատվում էր
մեծ-մեծ քարածայռերով կամ ցածրիկ ցանկա-
պատերով: Մարտինը, թեպետ ոտքի վերքից
դուկա թեթևակի կաղալով, հեշտությամբ էր
անցնում այդ արգելքները և աղջկան օգնում,
նույնը անելու: Բավական բարձր մի ցանկա-
պատից Արփիկը դժվարանում էր իջնել: Մար-
տինը ներքևից բանեց նրա ձեռքը և աղջիկը այն
է ուզում էր ներքև ցատկի, երբ ոտքի տակի
քարը դուրս սահեց և նա ամբողջ իրանով ըն-
կավ տղայի ուսերին: Ինչպես պատահում է
աչդպիսի դեպքերում, նրանք իրենց համար
անսպասելի կերպով գրկախառնվեցին և ընկան
կանաչների մեջ...

Նորքի սարալանջի ամենաբարձր կետում
 մի բարդենի է կանգնած: Քաղաքից երևում է
 այդ բարդենին: Նրանք նստեցին երկնասլաց
 այդ ծառի տակ փարթամորեն աճած խո-
 տերի վրա: Նրանց հայացքների առաջ իր ամ-
 բողջ վեհաթյամբ փռված էր Երևանը: Գործա-
 բանային թաղամասի սպիտակ շենքերը, Արա-
 բառյան լայնածավալ դաշտի երեկոյան կապույտ
 մթնաշաղի մեջ միտիտառնվել էին Մասիսի ձյու-
 նափայլ գագաթներին: Թվում էր, թե Երևանը,
 տարածվում է մինչև հեռու հորիզոնը: Սքան-
 չելիորեն գեղեցիկ է Երևանը, երբ այն գիտում
 են Նորքի վեհանիստ բարձունքից: Հոյակապ շեն-
 քերի պանորամաները, կանաչ ծառաստանները,
 ասֆալտապատ լայն փողոցները, որոնք աղառ ու
 սլացիկ սկսվելով լեռնալանջերից, կորչում են
 հեռուներով ընկած գանգրաներ ծառերով այգի-
 ների մեջ: Գործարանների լայնանիստ կորագուռ-
 ները, այս բոլորը բաց ու արձակ սահում էին
 երիտասարդների զմայլված հայացքների առաջ:
 — Ահա իմ հարազատ Երևանը, — ներքևում
 փռված քաղաքը ցույց տալով, շշնջաց Մարին-
 յանը:

— Նա հարազատ է և ինձ համար, — գլուխը
տղայի ուսին իջեցնելով մեղմությամբ արձա-
գանքեց աղջիկը: Նրանց գլխավերևում օրորվում
ու շրշում էր կանաչ բարդենին: Սպիտակ մի
արագիլ վերադառնալով Արաքսի հովտից ծանր
պտույտներով իջավ մոտակա շենքի կտուրին:

Նրանք բարդենու տակ նստել էին լուռ ու
զմայլված և մտադրազ ահա՛ չ էին դնում քա-
ղաքի հավասար ու հզոր հեվոցներին, որոնց մեջ
պարզորոշ լավում էին տրամվայների ուրախ
դնդդոցները: Քաղաքը հանգարտ հանդիսա-
վորությամբ ընկղմվում էր երեկոյի մշուշապատ
անհունության մեջ:

Լեռներից ցուրտ քամի փչեց: Սարինյանը
ժակետը քաշեց Արփիկի ուսերին: Աղջիկը
սեղմվեց նրան և բարձրացրեց գլուխը: Սարին-
յանը թեքվեց, Արփիկը կկոցեց աչքերը, ապա
արագ բանալով համարձակ ժպտաց պայծառա-
գեմ տղային ու ասաց:

— Այժմ հայրս կմնա Նրևանում:

— Այո, նա մեր հարազատ քաղաքն է:
Նրանց հրատաչոր շրթունքները իրար հանդի-
պեցին:

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՆՈՎԵԼ

1.

Ես կսկիծով եմ նայում այս նկարին:

Սա, դառն ու տխուր հիշողություն է մի հիանալի կյանքի մասին: Ամեն անգամ, երբ սենյակում մենակ եմ լինում, ներքին, անդիմադրելի մի ուժ ինձ հրում է դեպի այս նկարը և ես դառը խոհերով պարուրված, ժամերով նստում եմ նրա առաջ ու հիշում բոլորը սկզբից:

Ինձ թվում է, որ անհնար է չնայել այս նկարին, ինձ թվում է, որ եթե ես կրակի բոցերի մեջ այրեմ, փռիացնեմ թղթի այս փոքրիկ կտորը, հիշողությանս մեջ ոչինչ չի փոխվի: Ինձ համար անհնար է չհիշել նրան:

Երևի ձեզ ծիծաղելի թվան այս խոսքերը: Ներեցեք: Այս անգամ դուք սխալվում եք: Դուք իրավունք չունեք մտածելու, որ խոսքը վերա-

բերվում է սիրտ սովորական պատմութեանը,
որի մասին լսելը ձանձրալի է: Սակայն ես
չպիտք է հաղվեմ: Ես կպատմեմ, և բանն այս-
պիսով կվերջանա ու սիրտս էլ կթեթևանա:

Մենք նկարվում էինք երեքով: Ես և Էրկու
երիտասարդ ընկերներ, որոնց հետ ծանոթացել
էի ծովափնյա քաղաքում: Մեր այս կարճատև
բարեկամութեանն ուղղւում էինք հավերժացնել
միասին նկարվելով: Դա լավագույն հիշողու-
թյունը կլինեք ծովափնյա կը պարիսների սովեր-
ներում անցկացրած մեր բերկրալի օրերի մասին:

Այստեղից էլ սկսվեց պատմութեանը: Երբ
ամեն ինչ պատրաստ էր նկարվելու համար,
մեզանից ոչ հեռու դռնվող արմավենիների փա-
փուկ սովերից դուրս սահեց նա, սպիտակ մե-
տաքայտ շալը ուսերին դրած, հուշիկ քայլերով
մոտեցավ մեզ, կանգնեց ու մտածեց մի պահ:

— Սպասեցեք խնդրում եմ, տալ մեր լու-
սանկարչին, և շարունակեց խոսքը մեզ ուղղելով:

— Երիտասարդ ընկերներ, խնդրում եմ նե-
րք իմ համարձակութեանը, թեև մենք ծա-
նոթներ չենք, սակայն իմ կարծիքով այդ չի
խանդարի, որ ես ևս ձեզ հետ նկարվեմ: Այս-
պիսով մենք կծանոթանանք:

Նա խոսում էր ժպտալով, բայց մենք չգիտեինք, թե որիս է պատկանում այդ քաղցր ժպտը:

Նա գունատ էր ու դալկացած, սակայն գեղեցիկ էր իր գունատության մեջ: Այն ժամ տնակ մեզանից մեկը, մեր ուղրախնացի ընկերը հատակից:

— Մեզ համար շատ հաճելի է ձեզ հետ նկարվել: Ես իմ կողմից հույս եմ հայտնում, որ ձեր գեղեցկութունը կփրկի մեր նկարը, թե չէ, տեսնում եք, ընկերներս ինչ ուղտային դեմքեր ունեն: Ո՛չ, առանց ձեզ, մեր նկարը անպատճառ մի որևէ ծամածռություն կ'իշխեցնի:

— Խնդրում ենք, խնդրում:

— Հաճույքով կ'նկարվենք ձեզ հետ... վրա տվինք մնացած երկուսս:

— Որ այդպես է, որ խնդրում եք, ես կ'նկարվեմ ձեզ հետ... — Խորամանկությամբ ժպտալով եզրափակեց ազդիկը և եկավ նստել ծառի ստվերում գրված կանաչ նստարանի վրա ու աչքերով մեզ հրավիրեց շրջապատել իրեն: Ու այդպես էլ նկարվեցինք, ընկերական ջերմ մթնոլորտում, կիպարիսների ստվերի տակ, ծով կապուտակ ջրերի մեղմ շաչյունի ներքո:

Նկարվելուց հետո ես նրան ասացի.

— Դուք հիանալի ժպտացիք...

Նրա գունաթափ դեմքին երևաց մեղմ ու
թախծուտ ժպիտը, բայց ոչ կարեկցություն հայ-
ցող, այլ սեփական արժանիքն արտահայտող:

— Շնորհակալ եմ: Չքաշվելով պատասխա-
նեց նա:

— Խնդրեմ: Բայց ասացեք, ձեր անունն էլ
այդպես սիրուն է, ինչպես դուք:

— Իմ անունն Աշխեն է, իսկ այդ սիրուն
է, թե չէ, ինձ համար միևնույնն է:

— Աշխեն, դա հիանալի անուն է: Մենք
ծանոթացանք այդպես, պատահական, բայց այս
ծանոթությունը, այս պատահականությունն ինձ
ընդմիշտ կապեց նրա հետ, չնայած մենք միա-
սին անցկացրինք երազի նման կարճ ժամա-
նակը՝ ընդամենը երեսուն օր:

2.

Մենք ամեն օր տեսնվում էինք: Այսինքն
մենք ամբողջ օրը միասին էինք լինում: Նստում
էինք ծառերի ստվերում, կանաչ նստարանների
վրա, կամ իջնում ծովափ և ժամերով դիտում

Ջրի հանգարտ ծփանքը, իսկ երբեմն էլ անեղ
ալեկոծությունը:

Ճաշի ժամերին ես նրան ուղեկցում էի
մինչև իր քնակարանը, իսկ երեկոյան թեյից
հետո, մենք նորից հանգիպում էինք այն կա-
նաչ նստարանի մոտ, կիպտրիսների ստվերում,
որտեղ առաջին անգամ հանդիպեցինք ու նկար-
վեցինք պատահամամբ: Մի օր նա կանաչ նստարա-
նի մոտ չեկավ, ես նրան սպասեցի մինչև երե-
կո, բայց նա չեկավ: Ամբողջ գիշերը ես մտածե-
ցի նրա մասին և քնեցի միայն լուսադեմին:
Իսկ առավոտյան, նախաճաշից հետո, գնացի
Աշխենի մոտ:

Ինձ առաջնորդեցին ծառուղիներով:

Նա պառկած էր փոքրիկ, արևոտ մի սեն-
յակում: Երբ ես ներս մտա, նրան դուռ բարձր
արամադրությամբ, սերախ, կենսաբույր և թարմ
Մի բան միայն, որ երբեք չէր փոխվում, դա
Աշխենի դեմքի դժգունությունն էր: Նրա դե-
քից ու ներս ընկած աչքերից տխուր ու դառն
ժպտում էր ինքը—հիվանդությունը:

Իմ կողմը արագ մի հայացք գցելով, Աշ-
խենը դեպի ինձ մեկնեց իր ոսկրոտ ձեռքը: Ես
սեղմեցի նրա ձեռքը: Նա ջերմ ունեք:

Բայ լուսամուտից երևում էր ծաղկած աշ-
գին: Սպիտակ ծաղիկներով խնձորենու մի ճյուղ
օրորվում էր պատուհանի առաջ: Այգու ծառե-
րին նստած մի արտուտ գարնանային երգեր էր
գայլալում:

Ինչպես երևում էր, փոստը նոր էր եկել և
նա խորասուզված ընթերցում էր ինչ որ նա-
մակ: Ընթերցելուց հետո նա բաց արեց մի
ուրիշ ծրար, իսկ, ծրարի միջից, մի փոքրիկ
լուսանկար: Ելկար ժամանակ նա զմայլանքով
նայում էր փոքրիկ լուսանկարը: Գետք է, որ
դա հետաքրքիր լիներ, որովհետև Աշխենը,
տարվելով իր լուսանկարով, մոռացել էր ինձ:

— Դուք ներեցե՞ք ինձ, ես մի քիչ տարվե-
ցի, վերջապես նկարն իրենից հեռացնելով խո-
սեց Աշխենը, — նայեցեք:

Ես նայեցի փոքրիկ լուսանկարին: Դա մի
անվարժ լուսանկարչի ձեռքով նկարած բոպեա-
կան նկար էր: Երկու թմբլիկ երեխա, բուրբո-
վին մերկ, մսի մեջ կորած աչքերով, սպիտակ
թաթիկներով ու տոտիկներով, պառկած էին
կողք-կողքի, կանաչների մեջ: Ես ոչինչ չհաս-
կացա և կասկածանքով նայեցի Աշխենին:

— Միթե սրանք...

Նա ժպտաց բանիմաց ժպիտով, վերցրեց նկարը, կրթոտ համբուրեց փոքրիկներին և պահեց բարձի տակ:

— Այո, իմ երեխաներն են: Հասկանում եք, նրանցից մեկն աղջիկ է, իսկ մյուսը տղա: Գիտե՞ք, աղջկան իմ անունով են կոչել:

— Ներեցեք, բայց չէ՞, որ դուք... դա ինձ համար բուրրովին մոռթ է:

— Ինչ եք ասում, դե, իհարկե ամուսնացած չեմ, իսկ երեխաներն իմն են... կյանքը ես եմ նրանց շնորհել:

— Տարակուսելի է: Ես ոչինչ չեմ հասկանում:

— Եվ մի էլ պահանջեք, որ ես բացատրեմ ձեզ: Միայն այ թե ինչ: Դուք շրջաններում եք աշխատում, եթե մի օր կմտածեք անցնել Լոս-Անջելես, եղեք Քարակուտ գյուղում, և այցելեցեք այս երեխաներին: Դրանով մեր բարեկամությունը հավերժ կլինի: Աշխենը նորից հանեց փոքրիկ նկարը, հրճվածությամբ համբուրեց ու պահեց:

Նամակն ու նկարը այնպիսի բարեբար աղ-
դեցություն ունեցան Աշխենի վրա, որ նա մի

քանի որից հետո անկողնուց վեր կացավ և բժշկի
թույլտվությամբ ես նրան նորից ուղեկցեցի
դեպի ծովափ:

Երեխաների մասին էլ չհարցրի: Ես հաս-
կացա, որ նա իր կրծքի տակ մայրական ան-
հուն դուրսգալանքով թաղցնում է սրբազան մի
գաղտնիք, որը վեհ մտքեր էր արթնացնում նրա
մեջ և, որի գոյությունը թեթևացնում էր սեփա-
կան անձի կորուստը:

Ես այդպես էի հավատացած:

3.

Գարնանը ես անցա Լոռու սարերով և եղա
Քարակուտ դուռը: Ես կատարում էի իմ
խոստումը, թեև մի տարի հետո, բայց ճշտու-
թյամբ կատարում էի Աշխենի ցանկությունը:

Ես գնում էի այն երեխաների տունը, որոնց
դիտելի նկարից և Աշխենի սիրավատ պատմու-
թյուններից: Բայց ես գնում էի նրանց մոտ,
չդիտես ինչու խնդրությամբ լցված, անհուն կա-
րոտանքով, ճիշտ այնպես, ինչպես երկար բա-
ցակալությունից հետո հայրն է գնում իր գա-
վաղների մոտ:

Ես մի ամբողջ ամիս քաղաքում գնումներ
կատարեցի, այդ սատանան գիտե թե ում երե-
խաների համար: Ես գնեցի բաղամթիվ խաղա-
լիքներ, մանկական հագուստներ, մի խոսքով
այն ինչ հնարավոր էր տեղավորել ճանապարհ-
հորդական պատկառելի ճամպրուկում:

Ես չէի մտածում այն մասին, որ դրանք
մի ինչ որ անհայտ, կամ գուցե անպիտան մար-
դու երեխաներ են, որ անհարմար է նվերներով
գնալ մի մարդու տուն, որին ոչ միայն չես ճա-
նաչում, այլև հաճախ վատ բաներ ես մտածում
ներա մասին:

Ես գիտեի մի բան միայն: Կատարել Աշ-
խենի ցանկությունը, կատարել սրբան կարելի
է լավ, շքեղ, փառավոր:

Ես եղա Քարակուտում: Ինձ տարան մի
տուն, որը երկու հարկանի էր և կապույտ փեղ-
կերով լուսամուտներ ուներ: Ես բարձրացա երկ-
րորդ հարկը: Փոքրիկ պատշգամբում կանգնած
ինձ էին նայում թիկնեղ մի տղամարդ, դեպի
վեր վրդոված, սև բեխերով և դեմքի դուրեկան
արտահայտությամբ դեռափ մի կին: Նրանցից
յուրաքանչյուրի գրկում կար մի երեխա:

Նա գլխափակ հանեցի և բաց գլխով խոնարհ-
վեցի այդ պայծառ մանկիկների առաջ:

— Աշխենի երեխաներն են: Հարցրի նրանց:
Անծանոթ մարդը կարծես լավ չհասկանալով իմ
հարցը, մի քայլ մոտեցավ ինձ և զարմացած
հարցրեց:

— Ի՞նչ ես ուզում, ընկեր:

— Աշխենի երեխաներն են, ասում եմ:

— Աշխենի, այ քեզ բան: Ի՞նչ նրա մոտից
ես եկել: Ներս արի ախպեր ջան, աղջի սեղան
պատրաստի, ախր Աշխենի մոտից է եկել...

Անծանոթ մարդու ջերմագին ընդունելու-
թյունը կրկնակի ավելացրեց իմ հուզումը: Իսկ
նրանք, մարդ ու կին, մինչև սեղան պատրաս-
տելը մի հարյուր տնգամ հարցրին Աշխենի
մասին:

— Որտեղ է մեր Աշխենը: Ե՞րբ է գալու
մեզ մոտ: Տես ինչ անուշ դարուն է, կովերը
ծնել են: Ամեն օր մեկի կաթը սեր ենք անում
նրա համար:

Նա կրկին անդամ վերցրի գլխափակ և կանգ-
նեցի գլխահակ ու լուռ: Իմ դեմը կանգնել էր
տնատերը և լայն բաց արած աչքերով անթարթ

նայում էր ինձ: Հետո ձեռքի դանդաղ շարժումով վերցրեց գլխաքկը: Նրա աչքերում արտասուքի խոշոր կաթիլներ երևացին:

4.

Կանաչ ընկուզենին խշշում էր հանդարտությամբ: Նրա լայն տերևների միալար շշուկը ամբողջում էր որպես գարնանային իրիկնաժամի քաղցր մեղեդի:

Կապույտ մթնաշաղը փափուկ շերտերով իջել էր գյուղի վրա: Դեմի սարից գյուղ էր վերադառնում հանրային նախիրը: Խուճապոտյան կարմրավուն մի կով ծանրորեն իջնում էր նախիրի առաջից: Նրա վզից կախված մի դանդաղ պայծառ զնգոց էր տարածում:

Իջնող նախիրի միջից փոշու գորշ ու թափանցիկ ցուլաներ էին բարձրանում: Մենք նստած էինք ընկուզենու տակ և տանտերը ինձ պատմեց բոլորը, ինչ գիտեր Աշխենի մասին:

— Էդ պատահեց ձմռանը: Էս մեր ձորերում միայն բուքն էր ոռնում և քամին ավլում, ճանապարհների վրա էր լցնում սարերի ձյունը: Ամբողջ մի օր ու գիշեր կինս ցավ էր

քաջում, բայց չէր աղատվում: Դեռ զարկվե-
ցինք, դեն զարկվեցինք, ոչ մի ճար չեղավ:
Բժիշկ էր հարկավոր, իսկ ձյունը լցրել էր բոլոր
ճանապարհները: Կինս էլ մի գլուխ գոռում
էր... Ձենը որ ականջս էր ընկնում սառը քըր-
տինք էր գալիս ճակատիս: Ճարահատյալ վեր
կացա, ձին թափեցի, որ գնամ:

— Ո՞ւր: Հարցնում են ինձ:

— Շրջանային կենտրոն, բժիշկ բերեմ:

— Գժվել ես, այ մարդ, գայլերի բաժին
կդառնաս:

— Ինչ ուզում է, թող լինի:

Էլ ոչ ոքի չլեցի: Նստեցի ձին ու գլուխը
բաց թողի:

Աշխենին ես լավ էի ճանաչում: Մի տարի
չկար, որ շրջան էր եկել, բայց որտեղ նրա ա-
նունը լսում էին, գլուխները բարձր էին պա-
հում: Նա մեր բոլորի պարծանքն էր: Շրջկենտ-
րոն հասնելով գնացի Աշխենի տունը, պատմե-
ցի:— Քո ձին կարո՞ղ է երկուսիս էլ աանել:

Կնոջս ցավերն ինձ հիմարացրել էին, էլ
երկար չմտածեցի:

— Կաանի, ասացի նրան:

— Դե հա՛վաքիր, ահա գործիքները:

Մեկ մտքովս անցավ, որ ձին հողհած է, մեկել, որ մտածում էի, թե կինս կարող է մեռնել... մի խոսքով, ոնց որ թե, մեկը խելքս գլխիցս վերցրել էր:

Մռթն ընկնելու վրա էր, շրջկենտրոնից դուրս եկանք: Բռն էլի երկինք ու երկիր թրաք էր խառնում: Չիռ գլուխը բաց էի թողել, բայց տեսնում էի, որ խեղճ կենդանին գնալով թռչանում է: Ձորն իջանք թե չէ, խրվեց ձների մեջ ու կանգնեց: Գիշեր էր, Բնչ գիշեր: Մռթ, ցուրտ, բքախառն քամի ու չորս կողմից էլ գայլերն էին ոռնում...

Ձին թողեցինք, իսկ մենք ձների մեջ խլրվելով ու դուրս գալով քաշվեցինք քարափի տակը: Ամբողջ գիշեր մնացինք բքի մեջ: Մեր աչքերի առաջ գայլերը ձիուն վայր գլորեցին ու կերան:

Կուսադեմին կոլանտեսականները մեզ գտան ու տարան գյուղ: Աշխենն արդեն իրեն վառ էր զգում:

— Անմիջապես գործի անցնենք, ասավ նա, եթե ես հիմա հիվանդին չօգնեմ, երկու ժամից

հետո ուշ կլինի: Ես արդեն ջերմ ունեմ: Կան-
չեց գյուղի ուսուցչուհուն, նրա օգնութեամբ
կնոջն օսերացիա արեց և էս երեխաները ծնվե-
ցին: Ես հրկու երեխա ունեցա, իսկ Աշխենը...
մի ամիս պառկեց մեք տանը, ասում էր թո-
քերս մրսել են, հազում էր: Ինչ արինք, չա-
րինք հազը չանցավ:

Օր-օրի վրա նիհարում էր: Քաղաքից բլժ-
իշկներ եկան նայեցին ու գլուխները թափա-
հարեցին ափսոսանքով:

Նրան քաղաք տարան...

Տանտերն իր ծնկները երկու ձեռքով դրձե-
լով, կծկվել էր ընկուզենու տակ: Որքան պատ-
մությունն իր վերջին էր մոտենում, այնքան
նրա ձայնը գողգողում էր դառնում և կոկոր-
դը խռպոտվում էր խեղդված հեկեկանքներից:
Ի վերջո նա լռեց, թռաված հայացքը թավարի
անորոշութեան մեջ նետելով: Ընկուզենին թըշ-
շում էր միալար:

Քաբափի ծայրին նստած մի բու չաքա-
ղաշակ կոնչյունով խանդարում էր գյուղի հան-
դիսար: Ճանդուկներին դարանակալած մի կա-

տու, հանկարծակի վստայունով գեպի ընկուղե-
հու բարձր ճյուղերն էր մագլցում:...

Սիրային վեպ չէ այս: Սա պատմությունն
է մի կարճ, բայց բոցավառ կյանքի: Եվ ես
միշտ հիշում եմ այս պատմությունը, հիշում
եմ, երբ նստած եմ լինում այսպես, այս նկարի
առաջ, պատահական ծանոթության այս թարմ
ու պայծառ հիշատակի առաջ... Այնտեղ նստած
է նա, միշտ մաքուր ու ծիծաղիտ: Դա նրա
կյանքն է, և գրանից է, որ այս նկարը չի թու-
նանում:

1940 թիվ. Կիբովական

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ՆՈՎԵԼ

Սպիտակ ակացիայից մի տերև ընկավ: Սըմ-
քած ու դեղնագույն էր տերևը և թվում էր, թե
հուսառնատարեն դողդաղում էր նաև ընկած տեղում:

Բժիշկը վերցրեց ակացիայի ընկած տերևը,
խորն ակնածանքով նայեց նրան և գրեց գրքի
մեջ:

— Մեռավ: լրջությամբ հոգոց հանեց բժիշ-
կը և շարունակեց — Աշունը տարավ նրան...

Ես նայեցի պարտեզի ծառերին: Մի ուռենի
դեռ կանաչ էր, իսկ ակացիաների և բարդինների
կրա արականոթեն տեղավորվում էր աշունը:
Մի տերև թռչոյրեն օդորվում էր իմ գլխավերե-
վում:

— Դեմքիս սպիի մմսին ես հարցնում, ընդ-
հատված դրույցը շարունակեց բժիշկ Սուրենյա-
նը, — հին բան է...

Սեղանին գրված սկահակից բժիշկը խաղող

վերցրեց: Նրա վերցրած ողկյուղից մի խոշոր
գիլա պոկվեց և սեղանից գլորվեց, հողերի մեջ
ընկավ:

Կյանքում մարդկանց հետ շատ դեպքեր են
տեղի ունենում և դրանցից շատերը մոռացվում
են արագորեն, բայց լինում են նաև դեպքեր,
որոնք, կարծես պատմության համար, իրենց
հետեից սպիններ են թողնում:

Սուրենյանի ձեռքից կախված խաղողի ող-
կույզն իր սակեղույն գիլաներով օրորվում էր
սեղանի վրա և բծիշկը մերթընդմերթ ընդհա-
տում էր խոսակցությունը, որպեսզի քաղցրա-
համ խաղողով թարմացնի բերանը:

— Իմ կյանքում միայն մեկ անգամ եմ
ողբերգություն տպրել, շարունակեց բծիշկ Սու-
րենյանը, — և եթե ես ոչինչ չպատմեմ, այլան-
դակված գեմքիս նայելով կարելի է շատ բան
հասկանալ անցած-գնացած այդ ողբերգությու-
նից:

Մի ծիտ եկավ, նստեց մեր գլխավերևի ա-
կացիայի ճյուղին և ճվլոցով կտցահարեց թռ-
նած տերեր: Մեղմ հողմից քշվելով, տերեն ըն-
կավ պարտեզով հոսող առվակի մեջ ու ջրերը

տաքան նրան: Մի ճանճ համառորեն պատվում
էր խաղողով լիքը սկահակի շուրջը:

— Երբեիցե քեզ ծեծե՞լ են, հարցն ինձ ուղ-
ղեց բժիշկը:

— Շատ են ծեծել:

— Հիշում ես ինչ հանդամանքներում:

— Մի քանիսը հիշում եմ, մյուսները ոչ,
մոռացել եմ:

— Իսկ ես մեկ անգամ եմ ծեծվել և երբեք
չեմ մոռանա այդ: Հավանորեն մոռանայի, եթե
հայելու մեջ նայելու հարկ չլիի, բայց մեծ Սու-
լիմովի օրինակին հետևելն այնքան էլ հեշտ չէ:

Սուրենյանը փորձեց բռնել սկահակի շուրջը
թռչող ճանճին, բայց չհաջողվեց: Նա խաղողի
մի նսր ողկույզ վերցրեց և ջարդանակեց:

— Աշուն էր: Մի քանի օր անընդհատ անձ-
րենիք էին թափվում: Երկրի բոլոր ճանապարհ-
ները բռնված էին փախստականներով: Իաշնակ-
ցական՝ ջախջախված «բանակի» մնացորդները
ահաբեկված ու սովահար փախստականներին ոտ-
նատակ տալով, իսկ հաճախ էլ կողոպտելով նրանց
ունեցվածքը, անկարգ ու խուճապահար նահանգ
ընձ էին դեպի երկրի խորքերը:

Շատերը քաղցից ու սրտից մեռնում էին
ճանապարհների վրա և նրանց գետի մոտերն
էին քարշ տալիս: Կանանց ու երեխաների ան-
թաղ գիակները նեխվում ու քայքայվում էին
առուների մեջ, գետաբերաններում կամ ճանա-
պարհների եզրերին տարածված: Դաշտերում
մարդու միա ուտող շներ էին թափառում: Մար-
դը, որը միշտ իշխել է կենդանիների ու գազան-
ների վրա, իբր ներկայությամբ չէր շփոթեցնում
նախնիսկ կատուների...

Փախստականների մի փոքրիկ խմբի հետ
մենք աշխատում էինք օր առաջ Ալեքսանդրա-
պոլ հասնել: Ես հայր չունեի: Հայրս ապանվել
էր Սարիգամիջում, առևտուր քանակի հարձակ-
ման եննց առաջին օրերին: Երեխաների մեջ
ամենամեծը լինելով, փոխաբերում էի հորս: Բա-
ցի ինձանից մայրս չորս երեխա ուներ, որոնցից
մեկին ինքն էր ջախջախում, մյուսին ես, իսկ
երկուսը մի կերպ քարշ էին գալիս ցեխոտ ճա-
նապարհով: Մենք աժապաղառ էինք եղել: Ուտա-
րորիկ, կիսամեկ, սրտից կտրկամած երեխա-
ների հոգսը, փախչող զինվորների, սպանների ու
խմբապետների ձիերի ամբակների տակ ճիլվելու
վատանքը, չգաղափարող անձրևը և անստանկ ջիլքը

միայն հուսահատութիւնն էին ներշնչում ինձ։
Մենք հաճախ ստիպված էինք լինում ճանա-
պարհից դուրս գալ։ Մի սայլ շուռ էր գալիս և
նրա հետևից եկող բազմաթիւ սայլեր ու ֆուր-
գոններ փակում էին ճանապարհը։ Մի խմբա-
պետ, ոչնչից չչփոթվելով, իր ձին քաջաբար քա-
շում էր ամբոխի վրա, սպառնալով տրորել բո-
լորին, եթե իրեն անհապաղ փախչելու հնարա-
վորութիւն չտրվի...

Մեր ուտելու պաշարներն սպառվել էին։ Վեր-
ջին անգամ մայրս երեխաների մեջ բաժանեց
զարե ալյուրից թխած երկու կլոր բոբոնները և
ինձ մի կողմ տանելով ասաց՝

— Վաղը ուտելու ոչինչ չկա։

— Իսկ մինչև երեկո։

— Նույնպես ոչինչ չունենք։

Իսկ արևը դեռ նոր էր թեքվել դեպի մայ-
րամուտ։ Անկարելի էր, որ մինչև մայրամուտ
երեխաները հաց չուզեին։ Նմի իսկապես, երեկո-
յան մոտ երեխաներից մեկն հանկարծ լաց եղավ
և հաց ուզեց։ Մայրս փորձեց խաբել նրան։

— Հասնենք գյուղ էնտեղ հաց կուտենք։

Գյուղը լեցուն էր գաղթականներով։ Բռնված

էին և՛ խոտանոցները, և՛ մարագները, և՛ ցան-
կապատերն ու բակերը: Մեզ հաջողվեց տեղա-
վորվել մի խոտանոցում: Արդեն մութն էր: Հող-
նատանջ երեխաները մի քիչ լաց եղան, բայց
ուտելու բան չստանալով, խոտերի մեջ իրար
սեղմված քնեցին:

Անձրևի մի խոշոր կաթիլ ընկավ բժշկի ձեռ-
քին: Նա խոսքն ընդհատելով, գորշ երկնքին
նայեց: Ամպերի տարտամ շարաններն անձայն
ու խորհրդավոր սահում էին մոխրագույն հար-
թության վրա:

Կռուկներին մի երամ դեպի հարավ էր թռ-
չում: Մի կռուկի հետ էր մնացել և նրա միայ-
նակ, տխուր կռուցը հնչում էր օրպես հուսաբեկ
աղերսանք:

Սուրենյանը թաշկինակով սրբեց ձեռքին
ընկած կաթիլն ու շարունակեց:

— Քնելուց առաջ, մայրս օրպես դադանիք
իսձ հայտնեց, որ ինքը վաղվա համա, մի հաց
է պահել: Ես անտարբերությամբ լսեցի նրա
խոստովանությունը, որովհետև լավ գիտեի, որ
այդ հոգը ինձ համար չէր և ոչ էլ մորս համար:
Մյուս օրը, դեռ լույսը չբացված, շարունա-

կեցինք մեր ճանապարհը: Երեխաները անընդ-
հատ լալիս և հաց էին պահանջում:

— Ա՛յ, էն թմբի տակը գետ կա, հասնենք
էնտեղ, ջրի կոգըին հաց կուտենք—հեռվում
երեվացող թումբը ցույց տալով ասում էր մայրս:
Երեխաները լացը դադարեցնելով անհամբեր
սպասում էին մինչև կհասնեինք ցույց տված
տեղը: Սակայն այնտեղ գետի նմանվող ռելիեֆ
չէինք գտնում:

— Ես սխալվեցի երեխեք... մի, էն քարի
կոգըին աղբյուր կա, էնտեղ հաց կուտենք: Հաս-
նում էինք քարին՝ աղբյուրի հետք անգամ չկար:

— Զորացել է: Ա՛յ, էն ծառի տակին համ
ջուր կա, համ կանաչ, էնտեղ կնստենք հաց կու-
տենք: Ծառը նույնպես կանգնած էր միայնակ
և առանց ջրի: Ես, իհարկե, հասկանում էի, որ
մայրս այդպիսով ժամանակ է շահում, որպեսզի
իր պահած գարե բոքոնը միայն կեսօրին բաժա-
նի: Այդպես էլ եղավ: Կեսօրից բավական տնց,
երբ մենք զգալի տարածություն էինք թողել
հետևում, հանդիպեցինք մի ծառի, որի մոտ
գետնի տակից զուլալ ջրեր էին դուրս հորդում:
Մայրս նստեց և սովահար երեխաները շրջապա-
տեցին նրան:

Ես նրանցից հեռու նստեցի: Ինձ համար
ամօթալի էր մասնակից լինել այդ խղճուկ պա-
տառի բաժանմանը:

Ճանապարհով մի ձիավոր էր գալիս: Դա մի արտակարգ բան չէր, որովհետև այդ ճանապարհով նույնիսկ մինիստրական կառքեր էին փախչում: Բայց ինձ անհանդատացրեց այն, որ ձիավորը մտնենալով ծառին, ձին կանգնեցրեց:

Ես խկույն ճանաչեցի նրան: Դա դաշնակցական բանակի մի սպա էր: Նրա ջուլը մի շաբաթ առաջ անցավ մեր գյուղով, որն ըստ երեւվույթիս հանդիպելով տաճկական զորքերին, գլխավին ջախջախվել էր: Այդ էր վկայում նրա միայնակ փախուստը...

— Հանց է... Անսովոր ճայնով հարցրեց սպան:

Սպայի ագահ հայացքն ու գրգռված ճայնը շփոթեցրին մորս և նա վախվխելով հացը կըրծեին սեղմեց:

— Հանց... Նորից փնչաց սպան և մինչ մայրս կորոշեր անելիքը, նա արագորեն ձիուց վայր թռավ, մորս ձեռքից խկեց գարե բոքոնն ու դնալի ձին նետվեց: Երեսաները այս որ տեսան, այնպիսի սոսկալի ծվծվոց բարձրացրին, որ ամենամանավաճ մարդն անգամ կխղճահարվեր:

Ես նետվեցի սպայի հետևից և մինչ նա կփորձեր նստել, բռնեցի նրան:

— Երեսաների հացը հետ տուր:

— Ի՞նչ հաց, ի՞նչ բան, բաց թող:

— Երեսաների հացն է, դու խիղճ չհանես:

Սպան մի ոտքն արդեն դրել էր ասպանդաճի վրա և պատրաստվում էր ձիու մեջքին թռչել, բայց ես կառչելով նրա շորերից, քաշքշում էի ու բարձրաձայն հայհոյում: Հանկարծ նա արագորեն շուռ եկավ: Հացն այլևս նրա ձեռքին չէր... Այդ որ տեսա թվում էր, թե խելագարվեցի: Անդոր կատաղությամբ հարձակվելով հափշտակիչի վրա, ուզում էի կպչել նրա կոկորդից և ատամներով խեղդել նրան: Բայց նա ուժեղ էր և ճարպիկ: Թևերիցս բռնելով վեր բարձրացրեց և դեմքիս վրա դետնին խփեց...

Երբ աչքերս բաց արի, պառկած էի ծառի տակ, աղբյուրի կողքին: Իմ գլխավերևում մայրս էր հեկեկում և սավահար երեխաները դեռ լաց էին լինում: Կոկորդուսն դառն արնահոտ էի զգում...

Դալկահար տերևներով ծառի մի ճուղ մշտա-հար օրորվում էր մշուշապատ աչքերիս առաջ... Անձրև եկավ:

Խաղողի սկահակում դեղին գիլաներով մի ողկույզ էր մնացել: Բժիկը լուսթյամբ վեր կացավ: Մենք անցանք պարտեզով: Ծառերի մեջ ամենից շատ աղմկում էր մի ծփի:

Մի ակացիա թռչնած տերևներ էր թափում:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՒ ՀՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գարնանամուտին, փականագործության վարպետ Ռուբեն Ռուբենյանը հիվանդացավ սուր տեսակի գրիպով:

Տուն հրավիրված բժիշկը նրան խորհուրդ տվեց փոխադրվել հիվանդանոց: Բժիշկը ենթադրում էր, որ գրիպին կհաջորդի թոքերի բորբոքումը, ուստի հարկավոր էր բժշկական խիստ հսկողության տակ լինել:

Հիվանդանոցը միանգամից վարպետին դուր եկավ: Սենյակների լուսավորությունը ու մաքրությունը, հիվանդանոցի աշխատողների հոգատարությունը գեպի մարդիկ, նրան հարազատ թվացին և նրա գրգռված ջղերը հանդարտվեցին ապիտակ սենյակների անդորության մեջ:

Հիվանդանոց փոխադրվելուց մի քանի օր հետո, նա իրեն արդեն թեթևացած էր գտնւմ, այնպես որ օրվա որոշ ժամերին, բժշկի թույլտվությամբ նստում էր լուսամուտի առաջ և ապակիների միջով դեպի դուրս նայում:

Հիվանդանոցի լուսամուտից երևում էր գե-
տը: Գետի աղառը ալիքները հորձանքելով զար-
նրվում էին կանաչապատ ափերին և փշրվելով
թեթև ցող սփռում մատղաշ կանաչների վրա:

Պայծառ ու արևոտ օրը հրապուրում էր ա-
մենքին: Վարպետը հաճույքով մտածում էր դրախ-
տայծառ երկնքի, գարնան ծիլերի և գետի ջրերի
մասին: Նրան թվում էր, թե ինքը սուզվել է
գետի ալիքներում, որոնք փափկորեն օրորում
ու թմրեցնում են մարդու վաստակած մարմինը:

Ռուբեն Ռուբենյանին իր մտածություննե-
րից սթափեցրին մի խումբ երեխաներ, որոնք
գետափի կանաչների վրա վազվզում ու խաղ էին
անում:

Երեխաներն սկզբում ձան էին խաղում: Դրա-
նից ձանձրացան: Ձանը փոխարինվեց չիլիկի
խաղով: Շուտով այդ էլ ձանձրացրեց նրանց:
Այս անգամ նրանք ձեռնամուխ եղան նվիրահան
աթուրմային: Նրանք ճկելով իրենց դալար
իրանները թեթևությամբ թռչում էին նորածիլ
կանաչների մեջ: Նրանք կռանում էին հերթով
և հերթով էլ թռչում մեկը մյուսի վրայից,

Վարպետ Ռուբենյանը ամբողջովին կլանված
երեխաների խաղով, մտքում խրախուսում էր

նրանց գործողություններն և ինքն էլ սրանց
աւրախանում:

Աթուրման նույնպէս ձանձրացրեց երեխա-
ներին: Նրանք, այդ փոքրիկ չարաճճիները հա-
կարժ թողեցին թռիչքները: Վազվելով գետա-
փով նրանք առեա մեկի թելադրանքով, հանվե-
ցին և ճշոցով, աղմուկով, ծիծաղով ու կանչերով
դեպի գետի ալիքները նետվեցին: Ռուբենյանի
հետաքրքրությունը կրկին ավելացաւ: Սակայն
երեխաների արարքի մեջ ինչ-որ անմտություն
կար և այդ բանը վարպետին անհանգստացրեց:
Նա տհաճորեն թափ հոնքերն իրար հաժաքեց ու
անհանգստացած շարժվեց տեղում:

Փոքր ինչ անց Ռուբենյանը նկատեց, որ
երեխաներից մեկը գետի ծանծաղուտում կանդ-
նել ու չէր համարձակվում դեպի թորը գնալ:
Բայց որքան եղավ նրա վախը, երբ չարաճճի
ներից մեկը գողունի մոտենալով նրան, ետեից
հրեց ալիքների մեջ, իսկ ինքը մի կողմ ցատկեց:

Գետի ահարկու ալիքները մի ակնթարթում
երեխային կլանեցին և թափալելով, իրենց հոր-
ձանքի մեջ առան: Այս բանը տեսնելով երե-
խաները, վախեցած գետից դուրս թռան ու ամեն
մեկը մի կողմ վազելով սկսեցին լացով ու աղ-
մուկով օգնության կանչել:

Ռուբեն Ռուբենյանի մարմնով անհաճելի
սարսուռ անցավ: Տեսնելով գետում խեղդվող
երեխային, նա մոռացավ և՛ իր հիվանդ օրգա-
նիզմը, և՛ գետի ջրերի սառնությունը, և այն,
որ ինքը միայն ներքնահագուստով է:

Մի րոպե անգամ չափափանելով նա կա-
տարյալ առողջ մարդու արագությամբ պոկվեց
տեղից ու դուրս սլացավ:

Այդ պահին երեխան վերջին անգամ երե-
վաց ալիքների միջից ու կարծես թե երկրին
հրաժեշտ տալով խորասուզվեց ջրերի սառը ան-
դունդում:

Երբ հիվանդանոցի բժիշկներն ու քույրերը
գետափ հասան, արդեն ուշ էր: Գետափում սպի-
տակին էր տալիս Ռուբենյանի հիվանդանոցա-
յին խալաթը: Գետում մերթ-ընդմերթ երևում
էր մի սև կեռ և ապա սուզվում: Դա Ռուբեն
Ռուբենյանի գլուխն էր: Գուրս նետվելով ալիք-
ներից Ռուբենյանը շնչում էր կենսաբար օդը և
կրկին գեպի գետի խորքերը նետվում:

Գետափի երկարությամբ վազվզում էր հի-
վանդանոցի գլխավոր բժիշկը և աղաղակելով
խնդրում, որ հիվանդը ջրից դուրս դա: Իսկ հի-
վանդը համառ էր, ինչպես գետի ջրերը, որոնք
խշշալով ու հորձանք տալով խանգարում էին

Երեխայի փրկությունը: Նա կարծես չէր լսում
իրեն ուղղված կանչերը և ծանրորեն հեմալով
մաքառում էր անսանձ ջրերի դեմ:

Թվում էր թե Ռուբենյանի փորձերը իզուր
էին անցնում: Մակայն ահա նա նորից սուզվեց
և դուրս նետվելով ալիքներից վեր բարձրացրեց
ուշակորուս երեխային: Մի ձեռքով նա երեխա-
յին էր բռնել, իսկ մյուս ձեռքով ձեղքում էր
ջուրը ու դեպի ափ լողում: Գետափի մոտ մի
քանի ուժեղ ձեռքեր նրան ու երեխային ջրից
դուրս քաշեցին: Հիվանդանոցի քույրերը խնայն
Ռուբենին տաք հագուստներ հագցրին, իսկ բժ-
իշկները դրադվեցին երեխային ուշքի բերելով:

Ռուբեն Ռուբենյանը նորից իր սենյակումն
էր: Նրա դեմքը անբնականորեն կարմրել էր, իսկ
աչքերը անորոշության մեջ նայում էին հագ-
նածորեն ու թույլ:

— Երեխան ինչպես է: — Շուտ վալով դեպի
գլխավոր բժիշկը հարցրեց նա:

— Երեխային դուք փրկեցիք: Նա առողջ է:
Բայց դա... Ինչպես երևում էր բժիշկն այնուա-
մենայնիվ բարկացած էր հիվանդի վրա և չէր
կարողանում թաքցնել իր վրդովմունքը:

— Հիվանդ օրգանիզմով ջուրը նետվել... դա
ինքնասպանություն է... Այդտեղ ոչ մի հումա-
նիզմ չկա: Դա խելագարություն է:

— Եթե երեխան փրկվել է նշանակում է լավ է: Տեսնում եք բժիշկ, ես ոչ մի նեղություն չքաշեցի, իսկ երեխան կենդանի մնաց:

Ռուբենյանը լռեց մի պահ, ապա հիվանդագիրն ժպտալով փորձեց կատակել:

— Այդ երեխան հետազայում երևի ի՞նչ կյանքը ծովերի հետ կկապի: Նա նավի կապիտան կլինի...

Սակայն նրա հիվանդագիրն ժպտալով արձագանք չգտավ: Նրան շրջապատող բժիշկները լուրջ ու մտահոգ դեմքերով միմյանց նայեցին, իսկ գլխավոր բժիշկը թեքվելով դեպի բժիշկներից մեկը շշնջաց:

— Գիշերը ծանր հարված է սպասվում, դուք այսօր մնացեք նրա մոտ: Եվ իսկապես շուտով ջերմությունն այնքան բարձրացավ, որ Ռուբենյանը կորցրեց գիտակցությունը: Ողջ գիշերը, և հետևյալ օրը նա այրվում էր ջերմության մեջ ու գիտակցության չէր գալիս: Նրա մահճակալի շուրջը նստել էին փրկված երեխան ու նրա ծնողները, որոնք երախտագիտությամբ լի հայացքները մի լռակա անդամ չէին հեռացնում հիվանդից:

Երրորդ օրը հիվանդի դրությունը թեթևացավ: Զերմությունը զգալի չափով իջավ: Նա

սկսեց ճանաչել իրեն շրջապատողներին: Գիտակցութեան գալով նա տառնապով հարցրեց:

— Երեխան ի՞նչ եղավ, երեխան:

— Ես այստեղ եմ քեռի ջան, դու իմ մասին մի մտածի, դու քո մասին ասա, ո՞նց ես...

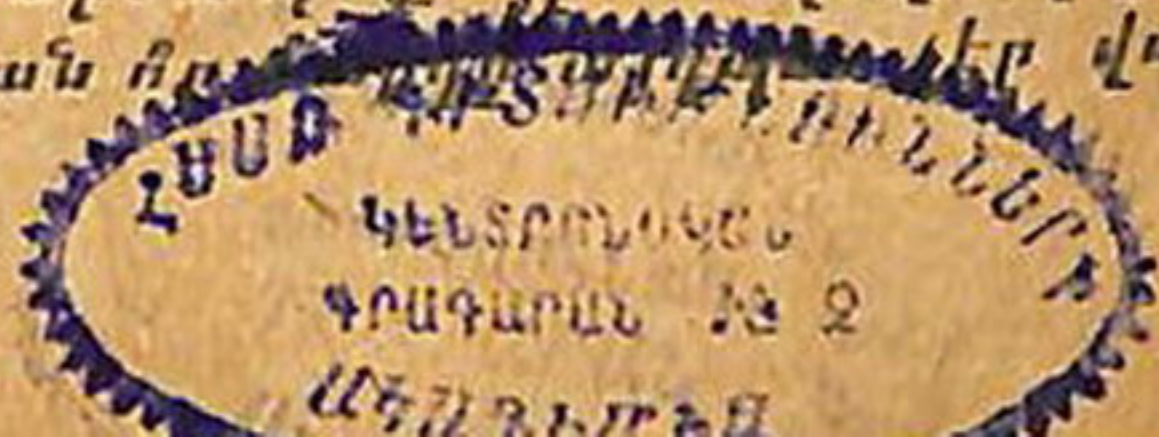
Հիվանդի վզով փաթաթվելով մրմնջում էր փրկված երեխան, իսկ նրա ծնողները ուրախութեանից արտասվում էին: Վարպետը երեխային մոտ քաշեց և թույլ ձեռքերով շփեց նրա խաբտյաշ գլուխը: Նրա աչքերում նույնպես արտասուքներ երևացին:

Անցան օրեր մեկը-մյուսի ետևից:

Փակահագործութեան վարպետ Ռուբեն Ռուբենյանը լիակատար կերպով կազդուրվելով, հիվանդանոցից դուրս գրվեց:

Այնուհետև, քնկերական շրջանում, կամ ծանոթ ընտանիքներում, երբ խոսք էր բացվում այս դեպքի մասին, վարպետը բարեհոգաբար ժպտալով ասում էր:

— Այն ժամանակ, իմ կյանքում ես տաշին անգամ զգացի, որ կատարում եմ սովետական մարդուն արժանի քայլ: Դե ինքներդ ասացեք, սովետական ո՞ր հիվանդանոց էր վարվի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

էջ

1. «Վիեննական անտառի հեփաթները» . 3— 24
2. Իմ հարազատ Նրևանը 25— 76
3. Գարնանային Նովել 77— 91
4. Աշնանային Նովել 92—100
5. Սովետական մարդու հպարտությունը 101—107

В. СТАФФИ

„СКАЗКИ ВЕНСКОГО ЛЕСА“

(НОВЕЛЛЫ)

Վ.Յ. 09727

Գրադրություն

Լիբրարիան

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0041723

A ^I
6061

9 1 6 2 5 11.